

Tezkirelerde Tezkireciler: 16. Yüzyıl Örneği

Biographer in Poet Biographies: The Instance of 16th Century

Ömer Faruk YİĞİTEROL¹

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Geliş Tarihi / *Received*: 09.04.2022

Kabul Tarihi / *Accepted*: 20.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1100939

Atf / Citation: Yiğiterol, Ö. F., (2022). “Tezkirelerde Tezkireciler: 16. Yüzyıl Örneği”, OÜSOBİAD 12 (2), 1175-1212, Doi: 10.48146/odusobiad.1100939

Öz

Bu çalışmada, 16. yüzyılda kaleme alınmış yedi şair tezkiresi -Sehî Bey, Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Ahdi, Beyânî ve Gelibolulu Âlî- tek tek taranmış; bu tezkirelerdeki tezkire yazarları tespit edilmiş, tespit edilen tezkirecilerin biyografileri verilmiş ve bu biyografiler üzerinden de tahliller yapılmıştır. Her bir tezkire için telif sırası gözetilerek ana başlıklar oluşturulmuştur. Bu başlıklar altında, öncelikle tezkire hakkında çok kısa malumatlar verilmiştir. Ardından “metin” başlığı altında, bahsi geçen tezkire üzerinde metin çalışması yapılmış ilgili kaynaklardan biyografiler alınmıştır. Biyografi metinleri verilirken makalenin sayfa uzunluğu düşünülerek metnin sonundaki şiirlere yer verilmemiştir. Sadece, biyografi metni içindeki mısra, beyit ve dörtlülere yer verilmiştir. “Metin” başlığının hemen sonrasında da “tahlil” adıyla başlıklar oluşturulmuş ve maddeler hâlinde incelemeler yapılmaya çalışılmıştır. İncelemeler sırasında tezkirecilerin tezkirecilere bakışını doğru anlayabilmek adına tahliller, beş farklı tema üzerinden yapılmıştır. Bu temalar sırasıyla şu şekildedir: Biyografilerdeki bilgilerin yeterliği; biyografi metninin dili ve üslubu; müellifin biyografideki şahsın şairliği, yazarlığı hakkındaki beğenisi ya da yergisi; müellifin biyografisini verdiği tezkirecinin tezkiresine ve tezkireciliğine dair görüşü ve müellifin biyografisini verdiği şahsın şairliği, yazarlığı, tezkiresi, tezkireciliği hakkındaki yorumlarına göre verilen olumlu/olumsuz değerlendirme.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, Şair Tezkiresi, Tezkirecilik, Biyografi, Tahlil, Nesir

Abstract

In this study, seven poet biographies - Sehi Bey, Latifi, Aşık Çelebi, Hasan Çelebi, Ahdi, Beyani and Gelibolulu Ali - written in the 16th century were scanned one by one; the authors of the tezkire in these tedhkires were identified, the biography texts of the identified tedhkire writers were given and analyzes were made on these biographies. Main headings were created for each tedhkire by considering the publication date. Under these headings, first of all, very brief information about the tedhkire is given. Then, under the title of "text", biography texts were taken from the relevant sources on which text work was done on the aforementioned tezkire. While giving biography texts, the poems at the end of the text are not included considering the page length of the article. Only verse,

¹ YÖK 100/2000 Doktora Bursiyeri, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı. e-mail: omfrkygtr@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5811-5116

couplets and quatrains are included in the biography text. After the title of "text", titles called "analysis" were created and investigations were made. In the analysis, five different subjects were examined.

Keywords: Divan Literature, Tedhkire, Poet Biography, Biographer, Analysis, Prose

Giriş

İnsanoğlu için en değerli hazine tecrübedir. Tecrübeyi elde etmenin en kolay yollarından biri, biyografi türündeki eserlerdir.

Biyografi türü, Türk edebiyatında, İslamlaşma süreciyle birlikte *tabakât*, *terâcim-i ahvâl* gibi biyografik kitapların etkisiyle kendisine yer bulmaya başlamıştır. İlk yazılı kaynak olan *Orhun Abideleri* ve devamındaki yazılı eserler, müstakil birer biyografi hüviyeti taşımadığı için Türk edebiyatında İslamlaşma süreci öncesi elle tutulur bir biyografi türünden bahsetmek oldukça zordur. İslam tarih yazıcılığının etkisiyle biyografi türü, hem Arap edebiyatında hem de Türk ve Fars edebiyatlarında kendisini göstermeye başlamıştır. Zaman içinde biyografi yazıcılığı, farklı alanları etkilemiş; farklı zümrelerdeki, farklı şehirlerdeki, farklı mesleklerdeki insanların hayat hikâyelerini içeren alt kategorilere ayrılmıştır. Şüphesiz edebiyat sahası da bundan etkilenmiş; şairlerin biyografilerini içeren şuarâ tezkireleri yazılmaya başlanmıştır. (Filiz Kılıç, 1998: XVI-XVIII) Şuarâ tezkiresi yazıcılığı, Çağatay Türkçesiyle 15. yüzyılda kaleme alınan Ali Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefâis*'i hariç tutulursa edebiyatımızda, 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar aralıksız devam eden türlerden biri olmuştur. (Filiz Kılıç, 2007: 546-547)

Bu çalışmada, bu türün Anadolu coğrafyasındaki ilk örnekleri olan 16. yüzyıl şair tezkireleri incelenmiştir. Şairlerin biyografileri üzerinde, belirlenen beş farklı noktadan tahlil yapılmaya çalışılmıştır. Bu beş farklı nokta tespit edilirken konuyla alakalı önceden hazırlanmış olan eserlerden yararlanılmıştır.² Tahliller sonucu, tezkirecilerin tezkireciler hakkındaki yorumlarından mülhem, olumlu-olumsuz değerlendirmeler yapılmıştır. Böylelikle tezkirecilerin meslektaşlarına bakışları gözlemlenebilir hâle gelmiştir.

1. Sehî Bey Tezkiresi

1.1. Tezkire Hakkında

Sehî Bey'in *Heşt Bihîşt* adlı eseri, Anadolu coğrafyasında kaleme alınmış ilk şair tezkiresidir. Eser, 945/1538 yılında tamamlanmıştır. (Günay Kut, 1998: 273)

Türkçe karşılığı "Sekiz Cennet" olan *Heşt Bihîşt*, "dîbâce" ve "hâtimetü'l-kitâb" kısımları hariç, toplamda sekiz bölümden müteşekkildir. Müellif, sekiz tabakaya ayırdığı eserinde, her tabakada ele alacağı şairlerin sınıf ve sınırını, o tabaka başına koyduğu küçük bölümle izah etmiş, tabakanın sonuna eklediği tetimme ile de yazdığı bölümlerin özelliklerini bir kez daha kısaca anlatmıştır.

² Bkz. Harun Tolasa, *Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, 2002.

Pervin Çapan, 18. yy. *Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi*, Fırat Üniversitesi SBE - Doktora Tezi, 1993.

Filiz Kılıç, *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Akçağ Yayınları, 1998.

Süleyman Solmaz, *On Altıncı Yüzyıl Tezkirelerinde Şairin Dünyası*, Akçağ Yayınları, 2012.

Eserde, 241 şair biyografisi, kronolojik sıra gözetilerek verilmiştir. (Mustafa İsen vd., 2011: 29)

1.2. Tezkiredeki Tezkireciler

1.2.1. Latîfî

Metin

Kastamonuludur. Küttâb kısmındandır. Hoş-tab‘ hevesmend ve eş‘ârı hayli hoşca engizlikler kasd ider derdmend yigütdür ve fenn-i şî‘rde çok mümâreseti ve ‘ilm-i inşâda ziyâde kudreti var. (Halûk İpekten vd., 2017, s. 184)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metnin sade bir dili; süsten uzak ve açık bir üslubu vardır.
- Latîfî’nin şairliğinden ve yazarlığından övgüyle söz edilmiştir.
- Latîfî, bu eser kaleme alındığında tezkire sahibi olmadığı için tezkiresinden ve tezkireciliğinden söz edilememiştir.
- Müellif Sehî Bey’in Latîfî hakkındaki genel kanaati olumludur.

2. LATÎFÎ TEZKİRESİ

2.1. Tezkire Hakkında

Latîfî’nin *Tezkiretü’ş-şuarâ ve Tabsıra-i Nuzemâ* adlı eseri, Anadolu coğrafyasında kaleme alınan ikinci tezkiredir. Eser, Sehî Bey tezkiresinden sekiz yıl sonra, 953/1546 yılında tamamlanmıştır. “Mukaddime”, “Üç Fasil” ve “Hâtîme” bölümlerinden oluşan eser, toplamda 334 şairin biyografisini ihtiva etmektedir. Şairler, kronolojik değil alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. (Mustafa İsen, 1999: VII-X)

Eserin dili sade, cümleleri kısa ve secilidir. Üslup akıcı, ahenkli ve bazı yerlerde alaycıdır. Hasan Çelebi, Latîfî’nin üslubunu beğenmese de Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî bu üsluptan övgüyle söz etmiştir. (Mustafa İsen vd., 2011: 37)

2.2. Tezkiredeki Tezkireciler

2.2.1. Sehî Beg

Metin

‘Asrında bakıyye-i şu‘arâ-yı selef ve pîr-i füsehâ-yı halef idi. Emâsil ü a‘yân meyânında tab‘-ı selîm ve halk arasında hulk-ı kerîm ile mevsûf dervîş-nihâd pâk-zebân ve pâk-i‘tikâd kişi idi. Pâdişâhımız Sultân Süleymân Hân çelebi sultân iken der-i devlet-penâhında divân kitâbetin iderdi. Devlet ü bahtla tahta cülûs itdükde bu mahall-i kesretten ol kûşe-i vahdet yegdür diyü ‘amâyir-i selâtîn tevliyyetlerinden ve tevliyyet hizmetlerin tevcîh itdiler. Âhir-i ‘ömri ol tarîkda âhir oldu. Sene-i sinni heştâde yetmiş nakl itdügi târîhlerde ‘aded-i mezbûrdan tecâvüz itmiş ve merhûm Ahmed Paşaya yetişmiş ve fenn-i şî‘rde ve tarîk-ı gazelde merhûm Necâtî Beg hizmetin itmiş idi. Merhûm mezkûrla Kili ve Bugdan fethine bile

gitmişler. Mûmâ ileyh için üstâdumuzdur dirler idi ve tarz-ı revîşde ana taklîd iderlerdi. Ammâ eş'ârında çendân 'uzûbet ü reng yokdur. Bir şî'ri meyân-ı nâsda şüyû' u şöhet ve itibâr u ragbet bulmamışdur meger ki nedret ile. (Rıdvan Canım, 2018: 283)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metnin dili sade; üslup ise seciden dolayı akıcıdır.
- Sehî Bey'in şairliği yerilmiş; şiirin bir lezzete sahip olmadığından bahsedilmiştir.
- Latîfi, eserini kaleme alırken Sehî Bey'in tezkiresinden haberdar olmasına rağmen bu eserden bahsetmemiştir.
- Müellif Latîfi'nin Sehî Bey hakkındaki genel kanaati olumsuzdur.

2.2.2. Âşık Çelebi

Metin

Şehr-i Burûsadan kuzât kısmındandır. Beyne'l-cumhûr Seyyid oğlu Natta'-zâde dimekle ma'rûf u meşhûrdur. Sâdât zümresinden seyyid-i sahîhu'n-neseb 'âlim ü 'âlî-neseb ve vâlâ-hasebdür. Sâyir kemâlâtından ve fezâyilinden fazla şî'r ü inşâsı ve nazm-ı dilgüşâsı vardur. Hüseyin Vâ'izün Ravzatü'ş-şühedâ nâm kitâbın zebân-ı Fürsden nesri mücecca' ile lisân-ı Türkîye terceme idüp mahall ü münâsebetle âyât u ahbârdan ve emsâl-i meşâyih-i ahyârdan müfid ü nâfi' çok nesne ilhâk itmişdür. Ve eş'ârında hûb dikkatlerle garrâ beytler düşürmüşdür. Gâhî şî'r dahîdir. (Rıdvan Canım, 2018: 358)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metnin dili sade; üslubu ise bağlaç ve tamlamalarla kurulmuş seciyle akıcı hâldedir.
- Âşık Çelebi'nin eserleri içinde manzum ve mensur edebî eserlerin fazla olduğundan bahsedilmiş ve şiirleri övülmüştür.
- Latîfi, tezkiresini kaleme alırken Âşık Çelebi henüz tezkire yazmamış olduğu için tezkiresinden ve tezkireciliğinden bahsedilememiştir.
- Müellif Latîfi'nin Âşık Çelebi hakkındaki genel kanaati olumludur.

2.2.3. Latîfi

Metin

Ol belde-i misâl-i mînûdan a'ni şehr-i Kastamonudan Hatîb-zâde ve kuyûd-ı 'alâyıkdan âzâde belâ-zede ismüm 'Abdullatîf olduğu takrîb ile Latîfi tahalluş itdüm. Yâ-yı nisbîsi Cenâb-ı Bârîye râci'dür. Zîrâ ism-i latîf esmâ 'u'llâhdan ism-i zâtdur.

“تنزل الأسماء من صوب السماء”³ fehvâsınca letâfet-i suhan bu fakîre Hudâ-dâd ve ne taklîd ü ta’lîm-i üstâddur. Hâssa ki vilâyet-i mezbûre bir hâk-i pâk ü nazîfdür ki âb ü hevâsı latîfdür. Bu letâfet-i âb ü hâkûn iktizâ-yı tabî’atından hoş-elhân hâfızlar ve nefisü’n-nefes hânendeler ve hoş-âvâz gûyendeler ve hûb-tab’ şâ’irler ve garrâ mahbûblar zuhûr u sudûr ider. Ekser-i halk mahbûb-ı dost ve mahbûbları ‘âşık-perest ve mahabbet ü vefâ birle hem-destdür.

Mısra’: Zümre-i insândan mihr ü mahabbetdür garaz

Siyemmâ ki bu tasnîfün musannîfi ve te’lîfün mü’elliği fakîr ü hakîr a’ni Latîfi ol zamân ki ketm-i ‘ademden âlem-i vücûda geldüm gönlümi hüsn ü cemâle begâyet mâyil buldum. Ol zamân ki sinn-i sabâvetde tıfl-ı heft-sâle idüm etfâl-i sıgardan bir tıfla beste-i külâle idüm. Ol tıfl-ı nev-hîzûn henüz lebinde şîr-i mâderden eser ve pend-i pederden gûşında haber var idi. Hâlet-i ‘aşkdan heft-sâle iken heft-endâmum cûşa ve ol keyfiyyet-i hum-ı mey gibi derûnum cûş u hurûşa gelüp şerîha-i a’zâma şerha şerha elifler çeküp ve ol elifler önine dâglar yakup her bir elif dâg-ı şekl-i âh oldı. Lâcerem ol ‘alâmet-i âhdan bîgâne ve âşinâ hâlümden âgâh oldı ve bi’l-cümle ahvâli pür-melâlüm âleme dâstân u nihân iken bu nâm u nişân ile şehre ‘ıyân oldum.

Mısra’: Tuyurdum kıssa-i derdi cihâna dâstân itdüm

Peder ü mâder bu hâlüm görüp ıslâh u iflâhdan el yudılar. ‘Ahd- i mehdümde şûr u şevk görüp lakim kundâkdan kuvvetsüz kodılar.

Mısra’: “بند پدر مانع نشد رسوای مادر زادرا”⁴

Nesr: Kerâmet-i ‘aşkı gör ki sinn-i sabâvetde fenn-i şî’re vukûf u şu’ûrum yok iken âlem-i mahabbetden ‘aşk-ı yârı şî’ri bu hakîre armağan getürdi ve bî-ihîtiyâr galebe-i ‘aşk u mahabbet bu hakîre zîbâ gazeller didürdi ve her vârid ü vâki’ olan gazel istimâ’ idenlere hâlet ü hayret virdi.

Beyt: Lutf-ı tab’unda ne letâfet kodı Hak

Bildi ‘irfânı olan defter ü dîvânundan

Tafsîl-i aksâm-ı şu’arâ: Hukemâ kavlince şu’arâ iki kısma münkasımdur. Bir kısmı vehbîdür ve bir kısmı kesbîdür. Vehbî ile kesbînin zer-i tunc ile zer ve billûrla Güher kadar tefâvüt-i fâhişi ve sihr ü i’câz kadar nümâyîşi vardır. Şî’r-i vehbî tab’-ı selikîden sâdır u nâşî olur ve ilhâmı bir hâletdür ki tab’-ı Feyyâzdan gelür ve bu makûle ilhâmât ekser ehlu’llâha vâki’ u vârid olur. Şî’r-i kesbî tetebbu’ ile taklîd iledür. Tahkîk ile taklîdün tefâvüt ü tebâyüni ma’lûmdur. Vehbî şol mahbûba benzer ki anda cezbe ve ân ola. Misâl-i kesbî sâhib-i çeşm-i ebrû ve bir sâde-rûdur ki cezbe ve ânı yok.

Beyt:

بندۀ طلعت آن باش که آنی دارد

شاهد آن نیست که موی و میان دارد⁵

³ “İsimler gökyüzünden iner.”

⁴ “Doğuştan getirilen kusura, baba nasihati engel olamaz.”

⁵ “Cazibesi olanın güzelliğinin kulu, kölesi ol; sadece saçı ve beli güzel olan güzel değildir.”

Bihamdillâh her ne ki tahrîr ü te'lîf itdüm ise makbûli halk olup beyne'n-nâs şüyû' u şöhrat buldı. Kitâb-ı merkûm te'lîfâtından on ikinci defterümdür ve her biri hâssa-i karîham ve zâde-i tab'umdur. Makbûliyyetine bu delâlet ider ki nazar-ı pâdişâhî birle manzûr oldu ve bir nicesi kitâb-hâne-i Hümâyûna vâsıl olup sile ve câyizesi hâsıl oldu. Bu kadar tahrîr ü te'lîfde tetebbu' u terceme töhmetinden beriyüm. Kelimât-ı selefden ve karâyih-ı halefden nesne ittihaz u iktibâs itmedüm dirsem sözümler eriyüm. Zîrâ zâde-i karîhası kişünün zâde-i cân u dilidür ne ferzend-i âb u gildür. Fe-keyfe ki şî'rde hüner ve hüner-i mu'teber oldur. Ma'nâ-yı cedîd degme şânda ve gevher-i hâssa da degme kânda bulunmaz. Şu'arâ-yı zamânun aaleb ü ekseri müteşâ'ir ve mukalliddür ve lâf-ı güzâfla bîhûde takliddür. Bu icmâlün tafsîli evâyil-i kitâbda sebkat itmişdür tekrâra ihtiyâç yokdur. Bu fakîr ü hakîr 'unfuvân-ı cevânîde beş yüz mikdârı gazeliyyât ve otuz üç 'aded kasîde ile terbî'den tahmîsden mâ'adâ tertîb-i hurûf üzre Dîvân tedvîn itdükde gördüm ki metâ'-ı mu'teber ve çendân fazl u hüner degül ve hem söyletsen iki kişünün biri şâ'ir belki şâ'ir-i mâhîr geçer ve her biri meges mikdârı iken makâm-ı 'Ankâda uçarlar ve hem fazl u savâb itmez ve beyne'l-akrân sâhibine kadr ü menzilet virmez. Lâbüd ben dahî tarîk-ı inşâ ki ehâlî ve efâzıl destgâhı ve fuzalâ ve bülegâ semt ü râhıdur kudret ızhâr idecek ve miknet ü bidâ'at gösterecek meslek ü mahaldür. Her nâdân u nâ-sâzun bu hevâda pervâzı ve 'arsada tek ü tâzı yokdur. Ammâ tarîk-ı inşânun dahî terâkib-i mütûnı metn-i metîn mesâbesinde kemâl-i metânetde 'ibârât-ı gâmuza ve isti'ârât-ı mu'dile birle bast olunmuşdur. Münşe'ât-ı Vassâf ve Münşe'ât-ı Hâce-i Cihân minvâlînde ve mişâlühüm hicab-ı elfâz-ı müşkile ile mahcûb u mestûr olmanın iz'ânı siyâk u sibâk tefahhur-ı lugâta ve keşşâf-ı mu'delâta mevkûf u muhtâc olmanın erbâb-ı ma'ârifden degme bir 'ârif ki te'ammuk u tebahhurı olmaya mütâla'a ve mülâhasasından telezzüz idemezler. Ammâ bu kemîne-i kemter tarîk-ı inşâda bir tarz-ı belâgat-efşâ îcâd u ihdas itdüm ki şu'arâ-yı Rûmdan Necâtî durûb-ı emsâle teşebbüs itdüğü gibi ben dahî lisân-ı Türkîde vâkî' olan mesel-i zîbâ-misâl ile letâyif ü ma'ârif derç ü harc idüp bu bâbda bir tarz-ı nev peydâ itdüm ki vilâyet-i Rûmda kimse ihdâs itmedi. A'ni münşiyân-ı bârgâh-ı inşâdan biri bu semte gitmedi. Lâf u güzâf fehîm idenler cümle-i mü'ellesâtumdan Enîsül-Füsehâya vü Fusûl-i Erba'aya ve Risâle-i Evsâf-ı Sitanbula nazar itsünler îcâd u taşarruf kimdedür görsünler ve cümleden ma'dâ bu kitâb-ı tezkire basar-ı ulü'l-ebâsâra tabsıra yeter.

Mısra': Bir gülistânda bilürsün 'ârife bir gül yeter

Nesr: Ne fâyide ihvân-ı hukd u hased bu kuvvet ü kudret kişiyeye dâd-ı Hak ve 'atâ-yı Cevâd-ı Mutlak idüğün bilmeyüp erbâb-ı taklîd ü ta'assubdan yakîn on nefer kimesne belki ondan da ziyâdedür peyrevlük idüp zu'm-ı fâsîd ve hayâl-i kâsîdlerince tezkire yazdılar. Ammâ kendü nüshalarıyla kaldı. Nâdân u dânadân ne kimse aldı ne satdı.

*Mısra*⁶: “قبول لطف سخن مرد را خدا داد است”

Ammâ ne fâyiide ki şedâyid-i rûzgârla vaktüm teng ve seng-i fâkadan pâ-yı ma’îşetüm leng olduğundan cendere-i hayretde engürî sûfi gibi muhkem sıkıldum ve gaddârlar gadrinden harâbe müşrif hâne gibi cayır cayır yakıldum. Mîr ü vezîrden bir ‘ârîf kadrin bilür ‘ârîf olmadı ki müsnid ü zâhir ve mu’în ü nasîr ola.

Beyt: Bulara sen hemân zerden haber vir

Der-âmed ahz olur yerden haber vir

Nesr: Gördüm ki ekâbir erâzilün bir kurî i’tibârına ve bî-hûde izâfet ü iftiharına kahtak merd-i hünerver ‘âlemde bir hayırlu eserden kalur. Bir gün ol ‘acele ile ecel bogazın alur. İtmedüm bunları illa ‘âlemde bir eser için ve halefümde halef mülâhazasıyla bir du’â-i hayr için.

Beyt: Gele bir dem tola toprak dehânım

Çürüye sebzeler gibi lisânım

Nesr: Ekâbir-i şu’arâ-yı ‘Acem Seb’â-i Mu’allaka mesâbesinde ızhâr-ı kudret idüp Mir’ât-ı Safâ ve Cilâ-yı Rûh ve Lücce-i Esrâr ve Deryâ-yı Ebrâr ve gayrihim ve kemîne-i kem-bidâ’a bu kudret ü istitâ’a ile ol nehc ü nematda bâ-zell ü fâka ‘alâ-kadri’t-tâka yüz beyt bir kasîde didüm. (Rıdvan Canım, 2018: 468)

Tahlil

- Biyografide yeterli bilgi mevcuttur. Latîfi, biyografisini alfabetik sırayı gözeterek vermiştir. Kendisi için özel bir başlık açmayan müellif, sadece biyografisini uzun tutmasıyla kendisine ayrıcalık sağlamıştır.
- Metinde kelime hazinesinin zenginliği göze çarpmakta ve dile olan hâkimiyet dikkat çekmektedir. Aynı anlama gelen kelimeleri göze batmayacak şekilde kullanması, mensur bir metinde sanat güzelliğini yakalamaya çalışma çabasının ve dil zevkine sahip olduğunun bir göstergesidir. Metnin en dikkat çeken özelliği, döneminin dil ve üslup özelliklerini yansıtan bir metin olmasıdır. Vokallerdeki yuvarlaklaşma eğilimi ve nesirdeki süslü dil bu duruma birer örnektir.
- Latîfi, telif ettiği bütün eserlerinin beğenildiğinden ve şöhret bulduğundan söz etmiş; bu sebeple padişahтан caize aldığı eklemiştir. Eserlerinde, eskilerin kelimelerinden ve düşüncelerinden alıntı yapmadığını özellikle belirtmiş ve özgün olduğunu vurgulamıştır. Yeni manalar bulduğunu ve kullandığını söylemiş; gerçek hünerin de bu olduğunu belirtmiştir. Şairlerin çoğunun sadece nakilci olduğunu ve boş laflar ettiklerini söyleyerek asıl yolun, kudret gösterilecek meydanın ve sanatkârlığın gerçek alanının nesir olduğunu belirtmiş ve kendisinin de şiiri bırakıp nesre yöneldiğini ifade etmiştir. Ancak nesir alanında da metnin kompozisyonunun sağlam olması gerektiğinin ve kapalı anlatımın sanat değil, zahmet olduğunun altını çizmiştir. Ayrıca Latîfi, Türkçedeki latif tabirlerle daha önce kimsenin yapmadığı ve yapamadığı bir tarz inşa ettiğini iddia etmiştir.

⁶ “Güzel söz söyleme yeteneği, kişiye Allah vergisidir.”

- Tezkiresine ve tezkireciliğine de iki yerde atıf yapmıştır. Döneminde, 10'dan fazla müellifin tezkire yazdığından ama takdir görmediğinden ve inşâ alanında eser görmek isteyenlerin tezkiresine bakmaları gerektiğinden bahsetmiştir.
- Müellif Latîfî'nin kendisi hakkındaki genel kanaati olumludur.

3. Ahdî Tezkiresi

3.1. Tezkire Hakkında

Gülşen-i Şu'arâ, 971/1564 yılında kaleme alınmıştır. Telif tarihine göre Anadolu coğrafyasında yazılmış üçüncü tezkiredir. Eser, "mukaddime" ve "hâtîme" bölümleri hariç, "ravza" adı verilen üç bölümden müteşekkildir.

Müellif, şairlerin çoğunu övmüş; şairlikleri konusunda objektif değerlendirmeler yapmamıştır. Eser, Bağdat bölgesinde yetişen şairlerden özellikle bahsetmektedir. Bu sayede yaklaşık 150 kadar şair için tek kaynak durumundadır. (Ömer Faruk Akün, 1988: 509-514)

Eserde, toplam 381 şairin biyografisi yer almaktadır.

3.2. Tezkiredeki Tezkireciler

3.2.1. Âlî Efendi

Metin

Gelibolı'dan dânişmendân-ı nüktedânân zümresinden olup zebân-ı suhen-senc-i eyyâmda Mustafâ nâm ve mütekellimân-ı zamân içre fenn-i nazmda emîrül-kelâm zât-ı bî-misâli pirâyeye-i fazla karîn ve vücûd-ı pür-efdâli pâye-i mülâzemetle bermurâd u kâm-bîn iken ol târîhde nûyin-i nev-âyin-i cihân şâh-zâde Sultân Selîm Han bin Sultân Süleymân Han hazretlerinin iltifât u fermânıyla tarîk-ı 'ulemâyı terk idüp silk-i erbâb-ı kaleme mülhak olup zihn-i pâk-ekremi ri'âyete müstehak olmanın sâhibân-ı 'izz ü ihtişâm yanında kemâhüve hakkıhâ ihtirâm bulup manzûr-ı dâde-i ashâb-ı nazar ve mîhr-i dânişle nûr-ı çeşm-i erbâb-ı hüner ve pesend-i mevâlî-i 'izâm ve nazar-kerde-i meşâyih-ı kirâm olup himmet-i tab'-ı cihângir-i lâ-nazîri hayâlden hâlî olmayup bülemlend olmağla kendülerin mahlas 'Âlî erzânî görmüşler. Ve 'ilm-i riyâzîde mühim olan 'ibârâtun beyân ve ma'ânîsin severmişler. Ol bâbda makbûl-i ehâlî-i müşkil-küşâ ve güzîde-i mevâlî-i fasihül-edâ olmuşlar. Lahza lahza rümûz-ı 'ulûm-ı 'Arabîyyete iştigâl ve künûz-ı zebân-ı Fürsde lemha lemha peyrev-i ehl-i kemâl olup sa'y-i tamâm ile bî-hadd ü bî-şumâr belâgat-i cân-fezâyâ cidd ü cehd gösterüp fusahâ-yı fasâhat-nümâyâ serdâr ve nâdire-gûyân-ı rûzgâr içre kemâl ü fazl ile iştihârı bisyâr olup ve akl-ı pür-temîz ile 'ukalâdan mümtâz ve ma'ânî-i a'lâ birle bülegâdan ser-fîrâzdur. Her an mütâla'a-i kütüb-i mu'tebere itmede müdekkık-ı zamân ve mülâhaza-i sahâyif-i ehâdis ü tefâsîrde muhakkık-ı cihândur. Her vâdîde semend-i idrâkleri cilveger ve 'akl-ı derrâkleri pâkizelikde ser-âmed-i nev'-i beşer esâlib-i 'ulûmda Şerh-i Hüssâm-ı Kâtî'ye hâşîye ve ba'zı mahallerde bir da'îye ve gayrî şurrâhî-vâr dürdler idüp kemâl-i fehm-i iz'ânı râst-gûylıkda tîr gibi evc-i felege asmuş ve zûr-ı bâzû-yı

ma'ârifle her nesnenün mâhiyyetine vukûf bulup pâyi taleb-i muvâfıkla ehl-i 'îrfânı basmuş ve Hidâye'nün haccu 'uteka müte'allık mesâyiline delâyil-i sâdıkla resâyil yazup müstemi'ne li'llâhi derrehu kâyil didirmişdür ve dürer-i nazmda cevâhir-i eş'âr ve fevâiid-i kasâyid-i celîlü'l-âsârla behredâr olup Münâzara-i Mihr ü Mâh nâm manzûm-ı huçeste-nizâm ve nokta-i pür-nikât ile nücûm-ı tâbende gibi rûkûm idüp aklâm-ı hoş-hurâm ile kitâb-ı fasâhat-rüsûm te'lîfine dest-i ihtimâm vâkı' olmuş.

Fenn-i inşâdan Enisü'l-kulûb nâm bir kitâb-ı mergûb te'lîf-i hûb olunmuş ya'nî ahbâr-ı sahih-i nakş u nigârı melîh ile Hümayûn-nâme tarzına sülûka kudret bulunmuş. Ba'd ez- an nazm vâdîlerinde zihn-i tîz-revi tek-i vürûd-ı ilhâm-ı Rabbânî ile güft ü şinev haysiyetinden kıssa-i Mihr ü Vefâ ki sâni-i Yûsuf ü Züleyhâ ve sâlis-i Leylâ vü Mecnûn çün dürr-i meknûn ve Vâmuk u 'Azrâ ve Şîrîn ü Husrev vezninde manzûme bu makûle ebyât-ı pür-nikâtı mersûmdur. Mihr-i bî-mihre hitâben be-emr ü ber- düzd-i felek-zede cânibinden sâdır u mütesâdır olmuş şöyle ki beyân ider.

Ve tab'-ı âbdâr-ı latîfden Matla'ü'l-Envâr'e mukâbil fikr-i bikri-i şerîf den Mahzenü'l-Esrâr'a mu'âdil Tuhfetü'l-'Uşşâk nâm bir kitâb-ı nâdirü'l-mümâsil ve hasb-i hâl-i erbâb-ı dil dahi vücûd buldı. Bu ebyât-ı şîrîn-şemâyil münâcât-ı kâzıyü'l-hâcâtıdır bu evrâkda sebt olundu.

Ve yine şîr-i latîfden ve nazm-ı münîfden süreyyâ gibi rüsûm ve benâtü'n-nâş nakşıyla merkûm Nâdirü'l-Muhârib nâm kitâb-ı belâgat-encâmun itmâmına ihtimâm olup te'lîf-i şehâdeler cengini câmi' mebnî-i binâsı e'azim-i vekâyi'dür. Ve ol semerât-ı nihâl-i ma'rifet ve nev-bâve-i şâhsâr 'ilm ü fazîletden kâmkâr u behremend ve ez-hüner-i nesr ü nazmdan fâidemend olup re'y-i büledden mebânisi remz-i tasavvufî pâk ve ma'ânisi tasarrufî ferahnâk diyü ol merd-i güzîn Riyâzü's-sâlihîn nâm bir kitâb-ı mahabbet-karîn imlâsına resm-i nazmla rağbet göstermişler. Ve dahi Heft Meclis nâm bir kitâb-ı küşâde bâb-ı inşâda semt-i nesr ile küşîş revâ görülmüş diyü kıt'a-i belâgat-ı beyân ol sâhib-i mensûr-ı fasâhat-nişândandur. Merhûm-ı magfûrunleh Sultân Selîm Han Mevlânâ 'Atâ nâm hâcesi ve Celâl Beg nâm musâhibi ile memâlik temlikine mihr gibi şitâbân ve zahmet-i râh-ı pâyanla ulgardan ekser-i sipâh-ı nâmdârı nâ-pâydar olup kendüleri hürşîd-i cihân-ârâ gibi tek ü tenhâ kıldıklarına edâ itmişler.

Sâbıkü'z-zikrûn fikr-i bikri çokdur ta'rîf ü tavsîfe ihtiyacı yokdur. Zîrâ ki te'lîfât-ı manzûmâtı her bâbda bî-hadd ü bî-şümâr ve tasnîfât-ı mensûrî her vâdide hisâbdan bisyârdur. Bu cevâhir-i âbdâr ol gavvâs-ı bihâr-ı efkâr divân-ı selâtîn-i edvârından sarrafân-ı bazâr-efkâr iş'âr olunup kalem-i dü-zebânla rakam olundu ki pesend-i Rûm ü 'Acem'dür. (Süleyman Solmaz, 2018 : 92)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde dil, yer yer ağırlaşmış ancak secili ve akıcı bir anlatım kullanılmıştır. Müellifin dilde ve üslupta hüner gösterme çabasının, -eserdeki diğer biyografiler dikkate alındığında- biyografisini ele aldığı şairin sosyal statüsüyle doğrudan orantılı olduğu görülmüştür. Bu sebeple metindeki sanat hassasiyeti ziyadesiyle hissedilmektedir.
- Gelibolulu Âlî'nin hem şairliğine hem yazarlığına övgüde bulunulmuştur. Birçok eserininin olduğundan ve hepsinin de iyi olduğundan bahsedilmiştir.
- Âlî'nin eserlerinin çoğu tek tek ismen belirtilse de tezkiresi o dönemde henüz telif edilmediği için tezkireciliğinden bahsedilememiştir.
- Müellif Ahdî'nin Gelibolulu Âlî hakkındaki genel kanaati olumludur.

3.2.2. Âşık Çelebi

Metin

Bursevî'dür. Seyyid-i 'âlî-neseb ve emîr-i pâk-haseb kuzât zümresindendir. Hoş-fehm ü şûh-tab' ve şîr ü inşâda bî-nazîr ve esnâf-ı şîrden habîr kelimât-ı selîs ile meclis-ârâ ve ebyât-ı nefis ile râhat-efzâ edâ-yı pâk ile akrân içre yegâne ve zihn-i müdrîk ile meşhûr-ı zamâne ve hadd-ı zâtında ber-muktezâ-yı mahlas 'âşık-ı hûb-rûyân-ı zamân ve şîfte-i perî-peykerân-ı cihândur. Ol sebebden ser-â-pâ eş'ârî 'âşıkâne ve cümle-i güftârî vasf-ı dil-berân-ı zamâne ve hasb-i hâl-i mestân-ı meyhâne vâkı' olmuşdur. Mâsadak-ı hâl bu matla'-ı pür-hayâl ol şîrîn-makâlündür sebt olundu. (Süleyman Solmaz, 201: 218)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metinde sade bir dil; secili, asonans ve aliterasyon sanatlı, akıcı bir üslup kullanılmıştır.
- Âşık Çelebi'nin şiir ve inşâda benzersiz olduğundan ve döneminde zirvede olduğundan söz edilmiştir.
- Âşık Çelebi, o dönemde tezkiresini tamamlamadığı için tezkiresinden bahsedilememiştir.
- Müellif Ahdî'nin Âşık Çelebi hakkındaki genel kanaati olumludur.

3.2.3. Latîfi

Metin

Kastamonî'dan ehl-i kalemden üslûb-ı inşâda kendü re'yi ile bî-misl ü bî-hemtâ olduğün makeddemâ Tezkîre-i Şu'arâ yazmışdur lâkin pesend-i zurafâ ve makbûl-i fuzalâ olmamışdur zîrâ ki çok yirde ta'assub itmişdür. Esnâf-ı nazmda mâhir ve 'arûz u kâfiye bilmede şâ'ir-i sâhir ve zebân-ı Fârisî'ye ve 'ilm-i Arabî'ye bir mikdâr mümâreset göstermiş ve her birisine kemâl-i kudretin ve 'uluuv-i himmetin ve 'ömr-i latîfin ve eyyâm-ı şerîfin sarf itmişdür. (Süleyman Solmaz, 2018: 260)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metinde sade bir dil ve genel üslubun aksine süsten uzak ama secili bir anlatım tercih edilmiştir.
- Latîfi için “Kalem ehlidir.” denilmiştir ancak “İnşada dengi yoktur.” denilirken “kendü re’yi” ifadesi kullanılmış ve alaya alınmıştır. Şiirde, aruzda, kafiye, Fars dilinde ve Arap dilinde bir miktar yetenekli olduğundan bahsedilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiş ancak eserin, ehilleri tarafından makbul bulunmadığından söz edilmiş ve bunun sebebi olarak da “taassub” gösterilmiştir.
- Müellif Ahdî’nin Latîfi hakkındaki genel kanaati olumsuzdur.

4. Âşık Çelebi Tezkiresi

4.1. Tezkire Hakkında

976/1568 yılında tamamlanan *Meşâirü’ş-şu’arâ*, dönemin padişahı II. Selim’e sunulmuştur. Eser, mukaddime ve biyografilerle birlikte iki bölümden müteşekkildir. Toplamda 426 şairin biyografisi yer almaktadır. Şair biyografileri açısından edebiyatımızda kaleme alınmış altıncı büyük tezkiredir. (Filiz Kılıç, 2018: 7)

Tezkirenin en dikkat çekici özelliği, şair listesinin ebced sistemine göre sıralanmasıdır. Şairleri alfabetik olarak sıralamak istediğini ancak Latîfi’nin fikir hırsızlığı yaptığını Âşık Çelebi şu şekilde izah eder: “*Latîfi ile fakîr bir tezkîretü’ş-şu’arâ demek fikr idüp ol zemân tertîbin ve fakîr hurûf-ı esâmî tertîbin ihtiyâr itdüm idi. Sonra monlâ-yı mezbûr benüm tertîbüme sarkup yârân lokmasına tama’ itdügi eçlden ben dil-gîr olup ferâgat idüp on beş yıldan ziyâde cem’ itdügüm evrâk tâkçe-i ihmâlde metruk u nihân kaldı.*” (Filiz Kılıç, 2018: 313)

4.2. Tezkiredeki Tezkireciler

4.2.1 Beyânî-i Sâni

Metin

Vilâyet-i Rûmili’nde livâ-yı Nigbolı’da kasaba-i Ruscuk’dandur. Cârü’llâh-zâde dirler, adı Mustafâ’dur. Selâmet-i zihne ve selâkat-i tab’a ve letâfet-i ‘akla ve nekâhet-i fikre mâlik nefis dânişmend olup cihet-i ‘ilmiyyesi ma’mûr ve fezâ’il-i hulkıyye üzre meftûr ve beyne’l-akrân tefevvuk ile meşhûrdur. Hıdmet-i ehâlîde hareket-i ‘âdiyye ile hareket idüp

Beyt: Çerâg-ı hânedân-ı fazl u ‘irfân

Nihâl-i gülsitân ‘ilm ü îmân

Serv-i cûybâr-ı fetvâ, tezerv-i şâhsâr-ı takvâ, mihr-i sipîhr-i fezâ’il, dürr-i sadef-i fevâzul Monlâ-zâde Mehmed Çelebi Efendi ‘avvada’llâhu’l-cenneti ‘an şebâbihi.

"Ve esbele 'aleyhi sicâle şeyâbîbi rahmetihi bi-Muhammedin ve ahzâbihi."⁷ Haleb kâdîsı iken anun hudmetine irişüp ol lâle-i çemen-i ma'rifet hazân-ı dehr ile soldukda ve ol piyâle-i encümen-i fazâlet dest-i sâkî-i devr-i bed-mihrde şikest oldukda Monlâ hazretlerine intisâb idüp anlardan mülâzum olmuşdur. (Filiz Kılıç, 2018: 193)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin dili ikinci paragrafta ağır olmasına rağmen geneli itibarıyla sadedir. Bağlaç ve birbirini ardına gelen tamlamalarla ve secilerle akıcı bir üslup oluşturulmaya çalışılmıştır.
- Beyânî'nin şairliği ya da müellifliğinden bahsedilmemiştir.
- Âşık Çelebi, eserini kaleme alırken Beyânî tezkiresi henüz telif edilmediği için tezkiresinden bahsedilememiştir.
- Müellif Âşık Çelebi'nin Beyânî hakkındaki genel kanaati olumludur.

4.2.2. Latîfi

Metin

Sahîh Kastamonî'dandur. Tarîk-i 'ilme sülûk idüp bir mikdâr tahsilden sonra ferâgat idüp sülûk-ı râh-ı muhâsebe vü kitâbet itmişdür. Selikası şî'r ü inşâyâ müllâyim olup ikisine bile mümâreset itmişdür. El-hak ikisine bile bezl-i meblag-ı himmet itmişdür. Ahvâl-i İbrâhîm Paşa ve Vasf-ı Şehr-i İstanbul ve Rebî'yye-i Ezhâr gibi birkaç hoş-âyende inşâsı vardır. Her birinde hoşça ma'nâsı ve şûhca edâsı vardır. Hâsılı akrâmı içre yegânedür ve inşâsı nâzükânedür. İskender Çelebi vasfında Bahâriyye ba'z-ı inşâ idüp nev-rûzda sunup Rûmili'nde Belgrad semtinde kitâbet ihsân itmişdür. Niçe zemân ol cevânibde güzârîş-i rûzgâr-ı perîşân itmişdür.

Hudûd-ı sene hamsinde İstanbul'a hicret ve anda ikâmete 'azîmet itdi. Ol târîhde cem' itdüğü Tezkîretü'ş-şu'arâ'nun nev-peydâlığı zemânı olup halk içinde makbûl düşmüşdi. Latîfi ile fakîr bir tezkîretü'ş-şu'arâ demek fikr idüp ol zemân tertîbin ve fakîr hurûf-ı esâmî tertîbin ihtiyâr itdüm idi. Sonra monlâyı mezbûr benüm tertîbüme sarkup yârân lokmasına tama' itdüğü ecluden ben dil-gîr olup ferâgat idüp on beş yıldan ziyâde cem' itdüğüm evrâk tâkçe-i ihmâlde metruk u nihân kaldı. Mezkûr kitâbın itmâm idüp İstanbul'da ba'zı cihât ile kanâ'at eyledi. Ba'dehu rûzgâr anı vakf-ı Ebî Eyyûb Ensârî'de sâhib-i kitâbet eyledi. Yahyâ Beg mütevellî ve Latîfi kâtib-i cem' olup mütevellî şâ'ir ve kâtib şâ'ir oldu; Vakf-ı Ebî Eyyûb meş'ar-ı şu'arâ oldu. Andan dahı ma'zûl olup Rodos'da 'imâret-i Sultânîye kâtib oldu. Hâlâ Mısır'da gâh şî'r gâh inşâ ile 'ibâdet-i Hudâ'ya müvâzib oldu. Ba'z-ı

⁷ "Allah gençliğine karşılık ona cenneti versin. Muhammed ve taraftarları hürmetine, onu rahmetiyle kaplayıp örtün."

manzûm u mensûr resâ'îli vardur. Cümlesi çâşnîdâr u hemvârdur ve tezkiretü's-şu'arâsı makbûldur, matbû'-ı erbâb-ı tab'-ı suhan-güzârdur, eyü tetebbu' itmişdür. Sehî Beg ile aslâ ne inşâda ve ne tertîbde münâsebeti yokdur. Ammâ bu dahı tarîk-i Hakk'ı koyup şâh-râh-ı ta'assuba gitmişdür. Ekser-i şu'arâyı yirinden yurdından idüp çeke çevire döge döge dir dimez Kastamonili itmişdür, hiç bilmem ne fikr itmişdür. Biz bildüğümüz budur ki şerefü'l-mekâni bi'l-mekîni işitmedük ki şerefü'l-mekîni bi'l-mekâni ola. Necâtî-i merhûm Edirneli idügi meşhûr-ı 'âlem iken bu Kastamonilidür dimişdür. 'Acebden 'aceb budur ki Kastamoni'de şâyi' olan iki lugat Necâtî şî'rinde bulunmagla istidlâl itmişdür. Evvel Temennâ kayası Amâsiyye'de dahı vardur, neden ki Amâsiyyeli olmaya! Ve ba'zı şu'arâ hakkında ki aslâ Kastamonilidür dimege mecâl yokdur, Kastamonili fülândan tahsîl-i ma'rîfet itmişdür diyü yazmışdur. Hattâ Nişâncı Celâl-zâde Mustafâ Çelebi tercemesinde Kastamoni civârında Tosya'dandur dimişdür. Tosya'dandur dimekle mekâni ma'lûm olurdu. Kastamoni civârında olmagla şeref mi gelür mülâhaza itdi ola ve bi'l-cümle Mısra': "Ve linnâsi fîmâ ya'şakûne mezâhibu"⁸

câ'iz ki biz bilmedüğümüz bir meziyyet ve Kastamoni'den olmagda bir şeref ü 'izzet ola. Ol sebebden zurefâ yârân kitâblarının adın Kastamoni-nâme ve Âlet-i Hengâme komışlardur. Ve bi'l-cümle Kastamoni-nâme olduğundan gayrı 'aybı olmasa olur. (Filiz Kılıç, 201: 312)

Tahlil

- Biyografide yeterli bilgi mevcuttur. Diğer şairlere kıyasla, Latîfi hakkındaki bilgiler, müellifin birebir tanışıklığı olması dolayısıyla daha fazladır.
- Metnin sade bir dili ve seciyle kurulmuş akıcı bir üslubu vardır.
- Latîfi'nin kaleminin şiir ve inşâyaya uygun olduğundan ve her ikisine de yeteneği olduğundan söz edilmiştir. İnşasının şiire göre daha güzel olduğundan bahsedilmiş ve akranları içinde bu konuda yegâne olduğu zikredilmiştir. Manzum ve mensur eserlerinin hepsinin lezzetli olduğu ve tezkiresinin beğenildiği bilgisi vardır.
- Tezkiresinden bahsedilmiştir. Tezkire hakkında, "Ekser-i şu'arâyı yirinden yurdından idüp çeke çevire döge döge dir dimez Kastamonili itmişdür" cümlesiyle de anlaşılacağı üzere, olur olmadık her şairi Kastamonulu göstermesi konusuna bir eleştiri getirilmiştir. Eserin adının Kastamoni-nâme olmasının daha isabetli olacağı tavsiyesinde bulunulmuştur. Müellif, birebir görüşmelerinden, bu görüşmelerde tezkire yazma konusunun görüşüldüğünden ve Latîfi'nin fikir hırsızlığı yaptığından bahsetmiştir.
- Müellif Âşık Çelebi'nin Latîfi hakkındaki genel kanaati olumsuz olmasına rağmen Latîfi'nin nasirliğinden övgüyle söz ettiği yerler de dikkat çekmektedir.

4.2.3. *Sehî Beg*

Metin

Edirnelidür. Sultân Bâyezîd zemânından kalmış, Sultân Mahmûd kullarından olmuş, ol 'asrun şu'arâsıyla mukârin ve merhûm Necâtî ile musâhib belki mu'âsır dimelidür. Necâtî Beg kabrin kaldırup mermerle yapdurup bir levhine bu beytin Beyt:

*Bir seng-dil fırâkına ölen Necâtînün
Bî'llâh mermer ile yapasız mezârını*

Ve bir levhine bu kıt'asın ki Kıt'a:

*Dîvânunu Necâtî egerçi karaladun
Umar mısın ki nâme-i a'mâlün ag ola*

*İllâ meger ki gayr du'âdan unutmaya
Anılıcak olanları anlar ki sag ola
tîlâ vü lâceverd ile yazdurmuşdur, hakka ki bununla vefâdârlıkda sikkeyi
mermerde kazdurmuşdur. Sultân Mahmûd vefâtından sonra dîvân kâtibi olup
ba'dehu sülûk-ı bölük itmiş ba'dehu tarîk-i tevliyyete sülûk itmiş. Ergene'ye ve ba'z-ı
'amâ'ir-i Edirne'ye mütevellî olmuşdur. Âhir dârü'l-hadîs mütevellîsi iken
Tezkiretü's-şu'arâ cem' itmişdür. İthâf-ı huzûr-ı sultânî idüp nişâncı vü defterdâr
olmak niyâzı ile kar'ü's-sem' itmişdür ki dimişdür.*

Nazm:

Ne itdüm bilmezem ben dîrligümde

Ki kapudan sürildüm pîrligümde

N'ola ihsân-ı sultân olsa mebzûl

Koca kul kapusunda olsa makbûl

*Tezkiresi meşhûr-ı devrân ve müstagnin 'ani'l-beyândur. Kendü ileri zemân âdemi
idi. Dakyânûsî zarâfetleri var idi. Eski zemân şu'arâsına taklîd iderdi. Zemânenün
kavâbilinden gâfil ve teşhîs-i makâdîrde haylî câhil idi. Sene hamse ve hamsîn ve
tis'ami'ede vefât eylemişdür. Fakîr dîvânın gördüm, tamâmen gözden geçürdüm
kabûle kâbil ebyâtın yazdum. (Filiz Kılıç, 2018, s. 437)*

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin sade bir dili ve seciyle kurulmuş akıcı bir üslubu vardır.
- Sehi Bey'in şairliği eleştirilmiş; taklitçi, kabiliyetsiz ve cahil olarak görülmüştür.
- Tezkire yazdığı bilgisine yer verilmiştir. Eserinin meşhur olduğundan bahsedilmiş; bu konudan dolayı, “zamanın ötesinde bir şahsiyet” ifadesi kullanılmıştır.
- Müellif Âşık Çelebi, Sehî Bey'i önce övmüş ardından da yermiştir. Devrinden ileride bir insan olmasını söylemesine rağmen eski zaman şairlerini taklit ettiğini; döneminin kabiliyet sahiplerini tespit etmede gafil ve cahil olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden Âşık Çelebi'nin Sehî Bey hakkındaki genel kanaati olumsuzdur.

4.2.4. 'Ahdî-i Bagdâdî

Metin

Diyâr-ı 'Acemden gelmiş. Adı Mehdî'dür, Şemsî-i Bagdâdî'nün oğludur ki ol yirün müte'ayyin şu'arâsındandır. Bir zamân nâmın mahlas idindi. Âhir yine Bagdâdîlerden birisi ile şirket-i tahallusdan kaçup mahlasın Ahdî eyledi. Tâlib-i 'ilm ü ma'rifet, hoş-fehm ü hoş-kitâbet kimesnedür. Seyâhat tarîki ile Rûm'a gelüp birkaç yıl turup yine vatanına gitmişdür. Şu'arâ-yı Rûm'ı tezkire idüp insâf budur ki eyü tettebbu' itmişdür. Ehl-i insâf olup sâ'ir A'câm gibi Rûm'a ve Rûmîlere münkir degüldür. (Filiz Kılıç, 2018:492)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli sayılabilecek bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin dili sadedir, üslup olarak da süssüz, açık bir anlatım tercih edilmiştir.
- Ahdî'nin şairliğine ve yazarlığına değinilmese de “hoş-kitâbet” ifadesiyle kaleminin iyi olduğundan söz edilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiştir. Acem diyarından gelip Rum şairlerinin tezkiresini yazdığının ve eseri iyi bir şekilde tab ettiğinin altı çizilmiştir. Ve “Acem olmasına rağmen Rum iline ve Rum şairlerine değer verdiği” değerlendirmesinde bulunulmuştur.
- Müellif Âşık Çelebi'nin 'Ahdî hakkındaki genel kanaati olumludur.

5. Kınalzâde Hasan Çelebi Tezkiresi

5.1. Tezkire Hakkında

Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-şuarâ* adlı eseri, 994/1586 yılında tamamlanmıştır. Anadolu coğrafyasında telif tarihine göre kaleme alınan beşinci şair tezkiresidir. Eser, bir mukaddime ve üç bölümden müteşekkildir.

Müellif, eseri hazırlarken çoğunlukla ilmiye sınıfından şairleri seçmiştir. Meşhur ve bizzat tanışıklığı olan şairlerin biyografileri uzun ve tafsilatlı tutmuş; genç ya da meşhur olmayan şairlerin biyografileri ise kısaca verilmiştir. (Aysun Sungurhan, 2017: 10)

Ağır bir dilin ve sanatkârane bir üslubun kullanıldığı eserde, toplamda 640 şairin biyografisine yer verilmiştir.

5.2. Tezkiredeki Tezkireciler

5.2.1. Beyânî-i Diğer

Metin

Kasaba-i Ruscukdan. Adı Mustafâdur. Cârü'llâh-zâde demekle ma'rûfdur. Her ciheti ma'mûr beyne'l-akrân hayli dânişmendlik ile meşhûr olmanın merhûm Ebu's-su'ûd Efendinin ferzend-i mihteri Mehemed Çelebiye varup andan mülâzım olup merhûm Ebu's-su'ûd Efendinin eltâf u a'tâfına mazhar ve taksîr-i bînazîrini tahrîr itmekle devlet-i dâreynden behrever olmuş idi. 'Arabî şîrde dahu hayli kudreti anlarun tarz-ı üslûbî üzre şîr dimege nihâyetde mahâreti vardur. Merhûm-ı merkûma bu kasîde-i 'Arabiyyeyi virüp mansıb ile ber-murâd olmuş idi.

Şîr : Sec'u'l-hamâmi 'ale'l-efnâni efnânî

Ve feyzü dem'i 'ani'l-ecfâni ecfânî⁹

ba'dehû mir'ât-ı bâl-i safâ-sıfâtında suver-i cezebât-ı Rahmâniyye zâhir ve zemîn-i fu'âd-ı sa'adet-nihâdında envâr-ı galebât-ı Subhâniyye bâhir olcuk menâsıb u merâtibi âmâlini bi'l-külliyeye terk idüp Ekmel Efendinin hizmet-i pür-hidâyetine gâyetde tâlib ve nihâyetde râgıb olup hulâsa-i evkât ve nakâve-i sâ'âtin hizmet-i pür-irşâd u sedâdına sarf etmişdür. Ba'dehû Şeyh-i mezbûr sene hams ve semânîn ve tis'ami'ede 'âzim-i huld-ı berîn oldukda yirine Şeyh-i seccâde-nişîn olmuşdur. (Aysun Sungurhan, 2017b: 247)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde sade bir dil kullanılmış; tarihî büyük şahsiyetlerin geçtiği iki yerde üslup, tamlamalar üzerinden sanatlı bir söyleyişe bürünmüştür.
- Beyânî'nin şiiri övülmüş, Arapça şiirlerinin güzelliğine özellikle değinilmiştir.
- Tezkiresi o dönemde telif edilmediği için tezkiresinden ve tezkireciliğinden bahsedilememiştir.
- Müellif Hasan Çelebi'nin Beyânî hakkındaki genel kanaati olumludur.

5.2.2. Sehî

Metin

Kemter-i nihâl-i bâgî reşk-i serv-i sehî ve hadâ'ik u riyâz-ı cennet-makâmı letâfet ü nezâret-i mâ-lâ-keâm ile handân u behî olan şehri Edirnedendir. Şu'arâ-yı Rûmun kıdve-i kâmilü's-sıfâtı şâ'ir-i sâhir merhûm Necâtî Begün gülistân-ı

⁹ "Güvercinin dallar üzerindeki ötüşü beni bitirdi ve göz kapaklarımdan akan yaşlar beni perişan etti."

âstânında serv-i sehî gibi keşîde-bâlâ olmanın mahlas-ı mezbûr ile şöhre-i dünyâ olmuş idi. Merhûm-ı merkûmun tilmûz-i hâss ve şâkird-i pür-ihisâsı olmagla merhûmun kabrini yapdurmışdır. Nitekim tafsîl-i hâl inşâ'a'llâhü'l-melekü'l-müte'âl terceme-i Necâtîde rakamzede-i kilik-i hûş-makâl olur. Sultân Bâyezîd Hânun ferzend-i mes'ûdı Şehzâde Sultân Mahmûd ile sancaga gidüp mezbûr şehzâde 'azm-i dârü'l-hulûd itdükde yine âstân-ı hâkân-ı merkûma mu'âvedet idüp kâtib-i Divân-ı felek-rifât olduktan sonra kabûl-ı mansıb-ı tevliyet itmişdür. Edirne'de Dârü'l-hadîs mütevellîsi iken Tezkiretü's-şu'arâ cem' idüp mertebesinden ziyâde mansıb recâsıyla bu ebyâtı diyüp merhûm Sultân Süleymâna virmişdür.

Şi'r : Ne itdüm bilmezem ben dirliğümde

Ki kapudan sürüldüm pîrligümde

N'ola ihsân-ı sultân olsa mebzûl

Koca kul kapusunda olsa makbûl

Sene hams ve hamsîn ve tis'a-mi'ede serv-misâl gülşen-i cihândan keşîde-dâmân olup sarsar-ı tündbâd-ı fenâ hazân-ı ahzân ile berg ü bâr-ı vücûdım âlûde-i hâk-ı mezellet ü hevân eyledi. Ebyât-ı firâvâmı ve eş'âr-ı bî-hadd ü kerâmı ve mükemmel ü müretteb divâmı vardur. (Aysun Sungurhan, 2017b: 454)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde ağır bir dil ve tamlamaların çok olduğu, secili, sanatlı bir üslup tercih edilmiştir.
- Sehî Bey'in çok sayıda beyit ve şiiri olduğundan bahsedilmiş, mükemmel bir divanı olduğu da zikredilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiş ancak eserle ya da tezkireciliğiyle ilgili herhangi bir görüş bildirilmemiştir. Hasan Çelebi kendi eserinden neredeyse yarım asır önce yazılmış ve Anadolu sahasında öncü olan bu eser hakkında tek bir söz dahi etmemiş hatta eserin tam adı olan Heşt Bihişt ismini de anmamıştır. Bu durum, Hasan Çelebi'nin Sehî Bey'in eserine gereken değeri vermediğini düşündürmektedir.
- Müellif Hasan Çelebi'nin Sehî Bey hakkındaki genel kanaati olumludur.

5.2.3. Âşık

Metin

Kesret-i ri'yâz-ı hadâ'ik ve rifât-i cibâl-i şevâhik ile sâ'ir-i büldân-ı cihândan fâ'ik ve kesret-i fevâkih u esmâr ve vefret-i gıyâz u eşcâr ile ta'rîf ü tavsîfe şâyeste vü lâ'ik olan Burusa nâm mahrûsadan lâmi' ü bârik olmuşdur. Nâmı Pîr Mehemmed mahlası 'Âşıkdur. Nitekim kendü Tezkiretü's-şu'arâsında ceddî Seyyid Nattâ'un

tercemesinde dimişdür ki bu fakîrün ki nâmu Pîr Mehemmeddür vilâdetine feyz-i ilâh târîh dinmişdür ve zikr olunan Tezkiretü's-şu'arânun dibâcesinde dimişdür.

Beyt: Togaldan vasfı ismine muvâfık

Güzeller mübtelâsı ya'nî 'Âşık

Babasına Seyyid 'Alî Nattâ'î dimekle ma'rûf sâdât-ı kesîrü'l-berekât-ı A'câmdan ma'ârif ü kemâlât-ı bî-encâmla mevsûfudur. İkdâm-ı akdâmla bevâdî-i tahsîl-i 'îrfânda pûyân ve çemenzâr-ı 'ilm ü ikânî mânend-i cûybâr sû-be-sû cûyân olup niçe ehâlî-i fihâm ve mevâlî-i 'izâmun gülistân-ı âstânında bülbül-i hoş-elhân oldukdan sonra Muhyî'd-dîn Efendinin deryâ-yı lutf u in'âmı mütelâtım ve efvâc-ı emvâc-ı bihâr-ı kerem-i 'âmmü müterâkim olup hizmet-i şerîflerinden mülâzım olmuşdur. Hadd-i zâtında tab'î mâ'il-i zevk ü safâ olmagın

Mısrâ': Sâlik-i mansıb-ı kazâ oldı

Kuzât içinde 'ilm ü ma'rîfet ile meşhûr-ı vilâyet zât-ı fezâ'il mevûzünün her ciheti ma'mûr idi. Tezkiretü's-şu'arâ yazmışdur. İnsâf budur ki geçen şu'arâ vü eslâfun ahvâl ü evsâfın muhkem tettebbu' itmişdür. Lâkin tahrîr ü inşâsında kat'en letâfet ü melâhat yokdur. Şî'ri hezâr-bâr inşâsından a'lâ idügi zâhir ü peydâ iken 'acebdür ki yine inşâ ile meşhûr ve nâmu defter-i münşiyânda mestûrdur. Kitâb-ı mezbûrî dârü'd-darb-ı cihânda mesbûk itdükten sonra Sultân Selîm Han-ı Sâni Hazretlerinin nâm-ı pür-'unvânı ile meskûk idüp ihdâ vü ithâf-ı Ka'be-i me'âlî-mutâfları kıldukda makbûl-i tab'-ı mekârim mevûrları olup kenef-i cûd u zill-i himâyetlerinde enzâr-ı eltâf u re'fetlerinin melhûz u manzûrları olmuşdur. Niçe müddet kazâ-yı Üsküb ile def-i ahzân u kürûb muktezâ-yı tab' ve mübteğâ-yı bâli üzre cemâl-i intizâm-ı hâl ve çehre-i husûl-ı emânî vü âmâl yüz göstermiş idi. Lâkin kendüsinden devlet-i bekâ rû-gerdân olup sa'âdet-i hayât yüz döndürmüş idi. Dest-i ecelden hulâsa mecâl muhâl olup ol hâlde sene sitte ve seb'in ve tis'amî'ede civâr-ı mülk-i müte'âle intikâl ü irtihâl eyledi. Hemânâ te'sîr-i mahlas nâsiyye-i ahvâlınden tâbân ve mânend-i hürşîd-i rahşân matla'-ı hâlinde tâli' ü tâbân olup olanca 'ışkdan hâlî olmayup mihnet-i 'ışk-ı dildâr ile haste vü bîmâr olmak her-bâr hâlî idi. Eş'ârî mânend-i dem'-i 'âşık ve dîn-i fâsık refik ü rahik kelimâtı kabûl-ı ehl-i 'îrfâna lâyük u hakîkdür. (Aysun Sungurhan, 2017b: 528)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde ana bilgiler verildikten sonra dil ağırlaşmış, üslup da süslü bir hâle dönüşmüştür.
- Müellif, Âşık Çelebi'nin şiir konusunda iyi olmasına rağmen inşâda meşhur olmasına şaşırıldığını belirtmiştir. Şiirlerinin irfan yönünden iyi olduğuna değinmiştir.

- Tezkiresinden bahsedilmiştir. Şairler hakkındaki tavsifleri başarılı bulunmuş ancak eserde edebî anlamda bir lezzetin olmadığı değerlendirilmiştir.
- Müellif Hasan Çelebi'nin Âşık Çelebi hakkındaki genel kanaati, eleştirileri olmasına rağmen olumludur.

5.2.4. Âlî

Metin

Ahsan-ı kulâ' ve ihsân-ı bikâ' burc u bendinün irtifâ'î mülâsık-ı Süreyyâ ve mu'ânik-ı zirâ' kilîd-i memâlik-i Rûmili olan şehir-i Geliboldandur. Nâmu Mustafâdur. Mellâh-ı vücûd-ı melîhi sefîne-i tahsîle süvâr olup le'âlî-i mütelâli-i 'irfânı 'ummân-ı bî-kerân-ı fazl u ikândan kenâr itmege kasd itdükde kırâ'at-ı Muhtasarâtı itmâm ve tahsîl-i 'ulûmü'l-büdde ikdâm u ihtimâm idüp tarîk-i 'ilmde dânişmend olup niçe nâmdâr efâzıl-ı rûzgârın cem'inde şem' olup meşâ'il-i fezâ'ilinden iktibâs ile enâre-i ma'ârif-i bî-şümâr ve nice efâzıl-ı 'âlî-makâmın meclis-i be-nâmında surâhî-misâl ber-pâ vü ber-devâm olmagla idâre-i müdâm-ı kelâm itmegin şedâ'id ü metâ'ib-i tarîk-i 'ilme tahammül idemeyüp nakl-i zevk ü safâyla tenakkul itmek recâsıyla semt-i 'ilmden tahavvül itmiş idi. Egerçi niçe müddet

Bejt: "Mâ küllu mâ yetmene'l-mer'u yüdrikuha

Tecrî'r-riyâhu bi-mâlâ-teştehi's-sufunu"¹⁰

fehvası üzre ol tarîkde dahı murâd u merâmına vâsıl olmayup sihâm-ı me'mûl peykân-ı husûl ile mütenâsıl olmuş idi. Lâkin hâlâ zill-ı 'inâyet-i Hazret-i Zıllü'llâh ile müteverrif Arz-ı Rûmda defterdârlık mansıbına mutasarrıfdu. Sene ihdâ ve seb'in ve tis'a-mi'ede vâlid-i firdevs-makâm kâdî-i vilâyet-i Şâm olup fâtih-i Kıbrıs olan Mustafâ Paşa sene isneynde emîrül-ümerâ-yı şehir-i mezbûr oldukda 'Âlî dahı hizmet-i 'âlîlerinde sa'âdetvâr u devlet-girdâr ber-devâm u ber-karâr idi. Ol zemândan berü mâ-beynimüzde binâ-yı ülfet ü mahabbet sâbit ü üstüvârdur. Hakkâ ki kutb-ı sipîhr-i devvâr gibi tahsîl-i ma'ârif-i bî-şümârda dâ'im ü râsih ve kasr-ı 'âlî-kadr-ı tab'-ı tâbnâkı mânend-i kimme-i kubbe-i eflâk 'âlî vü şâmihdür. Eş'ârı dahı bî-hadd ü bî-şümâr bîrûn-ı hasr-ı aklâm-ı müşg-bârdur. Bu Tezkireye tahrîr olmagiçün irsâl itdügi varakada dimişdür ki manzûm mü'ellefâtımızdan kitâb-ı Mihr ü Mâhımız vardur. Na't-ı Resûl-ı sûtûde-sıfâtda bu ebyât andandur.

Nazm: İki ebrûm kim debîr-i ezel

Edeli safha-i cebînüne hall

Biri nûn-ı nübüvvet oldı anun

¹⁰ "Kişi her muradına erişemez. Bazen rûzgâr gemilerin istemediği yönden eser."

Biri re'y-i risâlet oldı anun

ve Matla'ül-envâr mukâbelesinde Tuhfetü'l-üşşâk nâm kitâbımız dahı vardır. San'atı kasdda bu ebyât andandır.

Nazm: Yâ gibi sâ'idini kılmış ham

Muttasıl tîr gibi akar dem

Görđi kim la'l perîşân olmuş

Güyyiyâ dâne-i zemân olmuş

Şöyle mecrûh u perîşân oldı

Sanasın kim arada kan oldı

ve Mihr ü Vefâ nâm kitâbımız vardır ki yedi bin beytdür. Bu ebyât Mihri tenhâ gören 'âşık dilinden ol kitâbımızdadur.

Nazm: Ne 'âlem mihrisin ey nûr-ı mutlak

Ki zeylün olmamış zerrâta mülhak

Perî dirdüm velî perrân degülsin

Melek dirdüm velî pinhân degülsin

ve Ravzatü'l-letâ'if nâm üç bin beyt bir kitâbımız dahı vardır. Tasavvufa müte'allikdür. Rütbe-i müşâhedeye müte'allik bu ebyât andandır.

Nazm: Aç gözünü eyle müşâhid özün

Çirk-i riyâdan yu yaşunla yüzün

Dîde nedür anla anı evvelâ

Kıl gözün ile gözüne ilticâ

'Aynını bilmek kişiye farz-ı 'ayn

Kılmuya tâcân u dili beyne beyn

Bunlardan mâ-'adâ inşâyâ müte'allik olan mü'ellefâtımız bunlardur ki zikr olunur: Enîsü'l-kulûb Sad-kıssa vü Sad-hisse Hümâyûn-nâme mukabelesindedür muhteri'dür. Râhatü'n-nüfûs bâha müte'allikdür mütercemdür. Nâdirü'l-muhârib Konyadaki şehzâdeler cengidür ki Sultân Selîm cülûsına dek yazılmışdur. Bin beyt mikdârı san'at-ı cengde Şeh-nâme bahrında dinilmişdür. Heft Meclis Sigetvar fethidür muhteri' inşâdur. Tuhfetü's-sulehâ İmâm Mehemmed Gazâlinün Eyyühe'l-veled nâm risâlesi tercemesidür ve ba'z-ı nesne dahı munzamdur. Menşe'ül-inşâ

biş fasl üzerine suver-i mekâtibdür. Zübdetü't-tevârîh ki kırk cüz'dür devr-i âdemden İmâm Gazâlîye dek yazılmışdur. Egerçi Kâdî 'İzadun Eşrâfî't-tevârîhi tercemesidür ve lâkin mülhakâtı gâlibdür. Dîvân-ı mükemmel-i Türkî ma'-kasâ'id. Dîvân-ı Fârisî mükemmel ma'-kasâ'id. Ümmîddür ki dest-i nehhâb-ı zemâne ol cevâhiri intihâb itmedin bir mikdâr intihâb idüp bu cerâ'id ü âsâr mücerred ism-i bî-müsemma olmayup bir mikdâr iştihâr bula. (Aysun Sungurhan, 2017b: 530)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir. Ayrıca bu biyografi, eserdeki en uzun biyografilerden biridir.
- Metnin dili ağır ve üslubu sanatlardır. Bunların yanında metnin, estetik nesir özelliği taşıdığı görülmektedir.
- Gelibolulu Âlî'nin şiirlerinin sayısız olduğundan ve kaleminin misk yaydığından bahsedilmiştir. Mükemmel birer Türkçe ve Farsça divanı olduğundan söz edilmiştir.
- Birçok eseri detaylarıyla birlikte zikredilmesine rağmen Âlî, Kühü'l-ahbâr'ı o dönemde telif etmediği için eserden ve tezkireciliğinden bahsedilememiştir.
- Müellif Hasan Çelebi'nin Gelibolulu Âlî hakkındaki genel kanaati olumludur.

5.2.5. Ahdî

Metin

Bagdâdidür. Nâmu Ahmeddür. Babasına Mevlânâ Şems dirler. Müte'ayyinân-ı Dârü's-selâm-ı hutta-i Bagdâd-ı pür-ihritâmdan idi. Kendüsü dahı bülegâ vü şu'arâ ile âşnâ olmağla dîde-i cânı kuhl-ı ma'ârif ü kemâlât ile rûşenâ şâhidân-ı belâgat u beyân ile dürüst-i 'ahd ü peymân idi. Egerçi ekser-i tâ'ife-i A'câm nazm-ı Türkîde kâsır u râcil ve dakâ'ik u cefâyâ-yı zebân-ı mezbûra gayr vâsıldur. Lâkin mezbûrun eş'âr Rûmiyâne vü üstâdâne olmağla ser-hadd-i kabûl-ı ehl-i 'irfâna dâhildür. Niçe zemân İstanbulda mecâlis-i bülegâ-yı zemâna şem' olup kâşâne-i şehri mezbûrdan tâlî ü lâmi' olan bülegâ-yı sihr-âferîni misâl-i Pervîn bir yire cem' idüp Tezkiretü's-şu'arâ yazmışdur. (Aysun Sungurhan, 2017b: 622)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli sayılabilecek bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde sade bir dil; asonans ve seci sanatlarıyla da akıcı bir üslup kullanılmıştır.
- Ahdî'nin şiirlerinde, Acem oluşunun hissedilmediğinden, üstat olduğundan ve şiirlerinin irfânî olduğundan bahsedilmiştir. Acemlerin, Türk şiirinde başarısız kabul ediliyor olmasına rağmen Ahdî'nin bir istisna olduğundan söz edilmiştir.
- Hasan Çelebi eserini tamamladığında (1586), Ahdî henüz *Gülşen-i Şuarâ's*ını (1593) nihayete erdiremediği için Ahdî'nin tezkiresinden sadece yüzeysel olarak bahsedilmiş ve tezkireciliği hakkında bir değerlendirme yapılamamıştır.

- Müellif Hasan Çelebi'nin Ahdî hakkındaki genel kanaati olumludur.

5.2.6. Latîfi

Metin

Mevlidi Kastamonudur. Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i 'ilme iştigâl itmiş idi. Ba'dehû ferâgat idüp ba'z-ı 'amâ'ir-i celîlede kitâbet ile kesb-i ma'şet kalmış idi. Hâlâ İstanbulda pîr ü nâ-tüvân tîr-i kâmeti misâl-i kemân iki bükülmüş şecere-i hayâtı bî-berg ü bâr olup solmuş ve kadd-i dü-tâsı selâm-ı merg u peyâm-ı ecel almagiçün münhanî olmuşdur. Zemânında şîr ü inşâ ile şöhret bulup Tezkiretü's-şuarâ tahrîr ü imlâ itmek zahmetine mübtelâ olmuşdur. Tetebbu'-ı ahbâr-ı şuarâda levâzım u mehâmm-ı kârî vü mer'î itmedüğinden gayrı halâvet-i 'ibâret ve letâfet-i isti'ârâtdan biri hâtır-ı efsürde-dilân gibi lutf u letâfetden 'ârî olup icâle-i akdâh-ı inşâ iden erbâb-ı belâgat u berâ'atun meclis-i i'tibârlarında kâse-i hazef gibi ele almaga liyâkatı ve şâhidân-ı kabîh-i manzar ve giryeye-i peyker gibi bezm-i ehl-i kemâle gelmege sûreti yokdur. Cümle-i şuarâyı kendünün maskat-ı re'si olan Kastamonı nâm şehre intisâb u intimâ itmekle yârân-ı safâ kitâb-ı mezbûra Kastamonı-nâme nâm virmişlerdür. Bu cümle ile şîri inşâsından bihter idüğü muhakkak u mukarrerdür. Eş'arı dahı vasatü'l-hâl olduğı ma'lûm-ı erbâb-ı makâldür. (Aysun Sungurhan, 2017b: 728)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin genelinde dil sade olmasına rağmen tezkireden bahsedilen kısımda ağırlaşmıştır; tamlamaların çok kullanılması akıcılığı olumsuz etkilemiştir.
- Latîfi'nin şiir ve inşâ alanında meşhur olduğundan bahsedilmiştir. Şiiri inşâsından daha iyidir denilip hemen ardından şiirinin de vasat olduğu söylenmiştir.
- Tezkiresi zikredilmiştir. "Tezkire yazma zahmetinde bulunmuş." gibi bir ima yapılmış ve ardından uzunca bir cümleyle eserin ve kendisinin yetersiz olduğundan bahsedilmiştir. Eser için *Kastamonı-nâme* adının verildiğinden söz edilip alaylı bir dil kullanılmıştır.
- Müellif Hasan Çelebi'nin Latîfi hakkındaki genel kanaati olumsuzdur.

6. Beyânî Tezkiresi

6.1. Tezkire Hakkında

Beyânî Tezkiresi ya da *Tezkiretü's-şuarâ* ismiyle anılan bu eser, 1006/1597-98 yılında tamamlanmıştır. Bir mukaddime ve iki bölümden müteşekkildir. Eserde toplam 377 şair biyografisi bulunmaktadır. Eserin dili, süs ve sanatlı söyleyişten uzak; sade ve açıktır. Beyânî Tezkiresi, Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nin özeti mahiyetindedir. (Mustafa İsen vd., 2011: 65)

6.2. Tezkiredeki Tezkireciler

6.2.1 Beyânî-i Sâni

Metin

Râkümü'l-hurûf abd-i fânîdür. Nâmı Mustafa ibn-i Caru'llâhdur. Kasaba-ı Ruscukda vücûda gelüp tarîk-i ilme sülûk idüp Şeyhü'l-islâm Ebu's-su'üddan mülâzım olup Kestel müderrisi ba'dehû Havran kâdîsı olduktan sonra Hacc-ı Beytu'llâhü'l-harâm ve ziyâret-i Seyyidü'l-enâm aleyhi's-selâm müyesser olup avdet olunurken muttasıl her ân hâtra ferâgat hâtırası halecân idüp İstanbula geldükde ol hâtıranun hükmi cereyân idüp Okmeydânı kurbında sûfler tekyesi şeyhi olan Ekmel Efendiden inâbet idüp birkaç yıl cân u dil ile hizmet kullugin cânuma minnet bildüm. Anlar civâr-ı rahmet-i mülk-i mute'âla intikal itmekle zâviye-i mezbûrede inzivâ üzre oldum. Hılâl-i iştigâlde ve esnâ-yı tagallübât-ı ahvâlde nazm-ı eş'âra heves ve yârânla nezâ'ir dimege dest-res olmakla ba'zı hoş-âyende kelimât düşmüşdür.

Tarîk-i tasavvufda umde-i nefy-i havâtır idüp hâtırı hevâcis ü vesâvisden tahlîs olmakla va'z u nasihat semtin ihtiyâr itmeyüp belki mutâla'a-ı kütübden ve efkâr ile nazm-ı eş'ardan ferâgat olındı. Lâkin ehlu'llâhun ışk u mahabbete müte'allik kelimât-ı şûr-engîzi belki şu'arânun mecâz sûretinde olan eş'âr-ı dil-âvîzi ehl-i sülûka hâlet-bahş olmakla anlardan ferâgat olunmayup manzûm u mensûr bu makûle devâvin ü kütüb tettebbu'undan gâh u bî-gâh hâli olmadum. Eş'âr-ı Arabiyye ile dahı fi'l-cümle âşinâlık idüp Arabî nazma dahı fi'l-cümle kudret gelmişdi.

Merhûm Ebu's-su'ûd Hazretlerinin meşhûr-ı âfâk olan “خل الديار بما فيها أهلها”¹¹ beytlerini tahmîs idüp kendülere virüp makbûl tutmuşlar idi. (Aysun Sungurhan, 2017a: 42)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metin, sade bir dile ve süsten uzak, açık bir üsluba sahiptir.
- Beyânî, şiire hevesli olduğundan ve dostlarına nazire yazdığından bahsetmiştir. Tasavvuf yoluna girmesinden sonra şiirden elini eteğini çektiğini söylemiş, daha çok mutasavvifâne şiir ve inşâ ile uğraştığından bahsetmiştir.
- Tezkiresine atıfta bulunmamıştır.
- Müellif Beyânî'nin kendisi hakkındaki genel kanaati olumludur.
-

¹¹ “O diyarı ve ahalisini terk et!”

6.2.2. Sehî

Metin

Edirnedendir. Necâti Begün mürebbâsı ve haremde neşv ü nemâ bulmuş sehî-i serv-i bâlâsıdır. Kâtib-i Dîvân iken Edirne Dârü'l-hadîsinün mütevellîsi olmuştur. Tezkiretü's-şu'arâ diyüp Sultân Süleymân Hâna virüp bu ebyâtı yazup göndermişdür.

Ne itdüm bilmezem ben dirliğümde

Ki kapudan sürüldüm pîrligümde

N'ola ihsân-ı sultân olsa mebzûl

Koca kul kapusunda olsa makbûl

Sene tokuz yüz elli beşde vefât itmişdür. (Aysun Sungurhan, 2017a: 98)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metnin açık bir dili ve çok sade, süsten uzak bir üslubu vardır.
- Sehî Bey'in şairlik ve yazarlığından bahsedilmemiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiş ancak esere ve tezkireciliğine değinilmemiştir.
- Müellif Beyânî'nin Sehî Bey hakkındaki genel kanaati olumludur.

6.2.3. Âşık Çelebi

Metin

Mahrûsa-i Burusadandır. Nâmu Pîr Mehemmed mahlası Âşıkdur. Tezkiretü's-şu'arâsında demişdür ki bu fakîrün nâmu Pîr Mehemmeddür. Vilâdetine feyz-i ilâh târîh demişdür.

Beyt: Togaldan vasfı ismine muvâfık

Güzeller mübtelâsı ya'nî Âşık

Babası Seyyid Alî Nattaî dimekle ma'rûfsâdât-ı pür-berekât-i A'câmdandır. Sâlik-i mansıb-ı kazâ olmuştur. Kuzât içinde fazl u irfânla meşhûr her ciheti ma'mûrdur. Fenn-i inşâda a'lâ şîrde a'lâdan a'lâdur. Kitâb-ı mezbûrını Sultân Selîm Han-ı Sâni üvânıyla mu'anven idüp ithâf itdükde makbûl-ı tab-ı selîmleri olup niçe müddet kazâ-yı Üsküble ref görüp idüp sene tokuz yüz yetmiş altıda civâr-ı mülk-i müte'âla intikâl eylemişdür. Eş'ârı âşıkâne vü güftârı rindânedür. (Aysun Sungurhan, 2017a: 115).

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin gayet sade bir dili ve süsten uzak, sade bir anlatımı vardır.
- Âşık Çelebi'nin inşâda çok iyi olduğundan, şiirde ise daha iyi olduğundan söz edilmiştir. Şiirleri için âşıkâne ve rindânedir denilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiş ancak esere ve tezkireciliğine değinilmemiştir.
- Müellif Beyânî'nin Âşık Çelebi hakkındaki genel kanaati olumludur.

6.2.4. Âlî Çelebi

Metin

Geliboldandır. Nâmı Mustafadır. Hâce Ahmedzâde dimekle ma'rûfdur. Âlî-himmet olmagla hiç bir vech ile ri'âyet kendüye mûcib-i tesliyet olmamışdur. Tarîk-i ilmün mülâzemet-i meşakkatine tahammül itmeyüp tahavvül itmişdür. Arz-ı Rûma defterdâr olup sonra İstanbulda zümre-i Yeniçeriyân kâtibi olmuşdur. Eş'ârı hadden efvân mü'ellefâtı hasırdan bîrûndur. Birkaçı budur. Mihr ü Mâh Tuhfetü'l-'uşşâk Mihr ü Vefâ Ravzatü'l-letâ'if Zübdetü't-tevârih kırk cüz Divân-ı mükemmel Türkî vü Fârisî ma'a-kasâ'id Heft Meclis Sigetvâr fethine bu eş'âr anundur. (Aysun Sungurhan, 2017a: 116)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde sade bir dil ve süssüz, açık bir anlatım tercih edilmiştir.
- Gelibolulu Âlî'nin şiirlerinin, eserlerinin çok olduğundan bahsedilmiş ancak şairlik ve yazarlığına dair yorum yapılmamıştır.
- Tezkiresinden bahsedilmemiştir.
- Müellif Beyânî'nin Gelibolulu Âlî hakkındaki genel kanaati olumludur.

6.2.5. Ahdî-i Diğer

Metin

Dârü's-selâm Bağdâddandır. Nâmı Ahmeddür. A'câmun gâlibi Türkî eş'ârda râcil iken mezbûr dakâ'ik-i zebân-ı mesfûrda tabaka-i bülegâya vâsıldur. Bir müddet İstanbulda olup Tezkiretü's-su'arâ yazmışdur. (Aysun Sungurhan, 2017a: 136)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olmadığı görülmektedir.
- Metinde sade bir dil ve süssüz, açık bir anlatım tercih edilmiştir.

- Ahdî'nin Türk şiirini bilmediğinden, Acem dilinde iyi olduğundan bahsedilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiş ancak esere ve tezkireciliğine değinilmemiştir.
- Müellif Beyânî'nin Ahdî hakkındaki genel kanaati olumludur.

6.2.6. Latîfi

Metin

Kasaba-ı Kastamonîdendir. Evâ'il-i hâlinde tahsil-i ilm ü kemâle iştiğâl idüp ba'dehû amâ'ir-i celîlede kitâbetle kesb-i ma'şet eylemişdür. Tezkiretü's-şu'arâ yazmışdur. Vatanın ve yirîn bilmediği şu'arâyı Kastamonıya nisbet eylemişdür diyü zurefâ kitâbının nâmını Kastamonı-nâme dimişdür. Lâkin tahrîr ü inşâsı semtten hâric olup medhûl olacak kadar degüldür.

"من صنف فقد استهدف"¹² fehvâsıyla hiç kimesne dıhâllerün dahlinden hulâsâ mecâl yokdur. Hattâ bu evrâkun me'hazi olan Kınalızâde Hasan Çelebinün Tezkiretü's-şu'arâsına dahı Isparta-nâme diyü ba'zı zurafâ dahl itmişdür. (Aysun Sungurhan, 2017a: 170)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli sayılabilecek bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin dili sade, üslup olarak açık, süssüz bir anlatımı vardır.
- Latîfi'nin şairliği ve yazarlığına değinilmemiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiştir. İşin ehlinin "Kastamonı-nâme" isimlendirmesi yaptığından ancak inşâ anlamında ayıplanacak kadar bir kusuru olmadığından söz edilmiştir.
- Müellif Beyânî'nin Latîfi hakkındaki genel kanaati olumludur.

7. Gelibolulu Âlî Tezkiresi

7.1. Tezkire Hakkında

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr* adlı eseri, esasî itibarıyla bir şair tezkiresi değildir. Eser, uzunca bir mukaddime ve "rûkn" adı verilen dört bölümden oluşmuş bir tarih kitabıdır. 1007/1598-99 yılında tamamlanmıştır.

Eserin tezkireler arasında anılmasını sağlayan husus, dördüncü rûknde yer alan şair biyografileridir. *Künhü'l-ahbâr*, müstakil olarak şair tezkiresi olmasa da edebiyat araştırmacıları tarafından tezkireler içinde zikredilemeye layık görülmüştür.

Eserde, 305 şairin biyografisi yer almaktadır. (Mustafa İsen vd., 2011: 71)

7.2. Tezkiredeki Tezkireciler

7.2.1. Sehî Beg

Metin

'Abdullâhohğdur. Merhûm şâ'ir Ahmed Paşaya ve Necâtî Beg cenâbına yetişmiş her birine nice rüzgâr hizmet itmişdür. Ve cümleden evvel diyâr-ı Rûmda Tezkiretü's-Şu'arâ te'lîfine bunlar koylanmışdur.

¹² "Kim bir telifte bulunuyorsa muhakkak birilerini hedef alıyordu."

Sultân Süleymân merhûm sancaga çıkdıkdâ divân kitâbeti ile behremend olmuş nice yıllar ol âsîtâne-i ‘ulyâ hizmetinde neşv ü nemâ bulmuşdur.

Ammâ Mevlânâ ‘Âşık Meşâ’iru’ş-Şu‘arâsında Edirnelidür evâhir-i ‘ömründe bölükden tarîk-ı tevliyyete girüp Ergeneye ba’z-ı ‘amâ’ire mütevellî oldı diyü yazmış. Vefâtı sene hamse ve tis’a miede vukû‘ bulup mu’ammer olup çok yaşadığını bildürmüş. (Mustafa İsen, 2017: 99)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metnin sade bir dili ve açık bir anlatımı vardır.
- Sehî Bey’in şairliği ve yazarlığı ile ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır.
- Tezkiresinden -sadece ilk olması yönünden- bahsedilmiş ancak esere ve tezkireciliğine dair bir yorumda bulunulmamıştır.
- Müellif Gelibolulu Âlî’nin Sehî Bey hakkındaki genel kanaati olumludur.

7.2.2. Beyânî

Metin

Kasaba-i Rusçukdandır. İsmi Mustafâ ve Cârullâh-zâde dimekle mükennâdur (Hk.381a). Cihet-i ‘ilmiyyesi ma‘mûr ve akrânı beyninde ma‘ârif ü kemâlâtla meşhûr olmanın Şeyhü’l-islâm ve müfessir-i benâm Ebu’s-su‘ûd merhûmuñ mahdûmı Mehemed Çelebiden mülâzım oldu. Ba‘dehû gâh mansıb-ı tadrîse gâh mesned-i kazâyâ ‘âzim oldı. Bi’l-âhare cezebât-ı İlâhiyyeden bir şemmeye mazhar düşüp cümleden el çekdükdâ nefsi-i İstanbulda zâviye-nîşîn olan meşâyihden Ekmel Efendi ki yine kendüsi gibi tarîk-ı tadrîsden ferâgat ile meşihat silkine sülûk idenlerüñ ercümendi idi. Anlardan bi‘ât itdi. ‘Akabince (K.477b) hilafetle behremend olup Geliböldaki zâviyelerüñ birine gitdi. ‘Akabet şeyhi vefât itdüğü gibi bi’l-istihhâk anuñ seccâdesine cülûs eyledi. Sâbıkan rütbe-i mülâzemetine bâdî bir ‘Arabî kasîde dimişdür ki matla’ı budur.

Nazmuhû (Ü.418a)

سجع الحمام على الأفنان أفناني

وفيض دمي عن الأجان أجفاني¹³

Türki eş‘ârı dahi kâbil-i isgâdur (H 410 a). Güzîde ebyâtı bunlar idüğü hüveydâdur. (Mustafa İsen, 2017: 230)

¹³ “Güvercinin dallar üzerindeki ötüşü beni bitirdi ve göz kapaklarımdan akan yaşlar beni perişan etti.”

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde sade bir dil ve bazı yerlerde peşpeşe tamlamalar kullanılsa da açık bir anlatım tercih edilmiştir.
- Beyânî'nin Arap dilinde nazımının iyi olduğundan ve belagatının sağlam olduğundan bahsedilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmemiştir.
- Müellif Gelibolulu Âlî'nin Beyânî hakkındaki genel kanaati olumludur.

7.2.3. Mevlânâ Latîfi

Metin

Nâmı 'Abdullatîf ve mevlidi Kastamonı gibi cây-ı latîfdür. Vilâyet-i Rûmda tezkiretü's-şu'arâ cem'î evvelâ Sehî Begden sâniyen bundan sâdır olmuşdur. El-hak hûb edâ eylemiş ve şûh u mergûb inşâ itmişdür. Egerçi kim sâlisen tezkire te'lîf iden Monlâ 'Aşık râbî'an menâkıb-ı şu'arâ tasnîf eyleyen Kınalızâde Monlâ Hasan-ı fâyık mezbûrî mezemmet eylemişlerdür. Kendüsi Kastamonî olmagla vatanını bilmediği ehl-i nazmı kendü hemşehrîsi olmak üzere yazdı dimişlerdür. Hattâ tezkiresiniün nâmını Kastamonînâme ta'bir kılmışlardur. Hâlâ ki itdükleri garaz-ı fâhişdür.

Sözleri “ من صنف فقد استهدف ”¹⁴ mazmûnuna mâ-sadak olması mûcib iftirâ-yı mûhişdür. Sene selâse ve hamsîn ve tis'a miede ki ol eserini inşâ itmişdür kitâb u risâle ve münşe'ât ü makâle on iki musannefâtı olduğunı tezkire dîbâcesinde tezekkür eylemişdür. Fi'l-hakîka rebî'a-i ezhâr ve vasf-ı âsâf-nâmdâr ve yine şehri İstanbul vasfında nazm u nesr bir risâle-i belâgat-şî'âr bu hakîrûn manzûrî olmuşdur. Ve kendüsi ile dahi sene sittîn esnâlarında mücâleset ü musâhabetimüz vukû' bulmuşdur. Ol târîhde ba'z-ı 'amâ'ir kitâbetlerine ibtilâdan sonra Hazret-i Ebî Eyyûb-i Ensârî evkâfına kâtib ve şâ'ir Yahyâ Beg mütevellî-i muhâsib idi. Rûzgâr yazup yanılıp iki ehl-i dilün sahîfe-i murâdâtını kilik-i 'inâyetle mersûm kılmışdı. Ba'dehû Latîfi Mısra gitmiş idi. Anda ba'zı müfidce kitâbetlerle ri'âyet olunup sedd-i ramak hâsil itmiş idi. Hattâ 'Âli-i nâ-sâz-kârından vâfir şikâyet eyledi. (Mustafa İsen, 2017: 202)

¹⁴ “Kim bir telifte bulunuyorsa muhakkak birilerini hedef alıyordu.”

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde sade bir dil ve süssüz, açık bir üslup kullanılmıştır.
- Latîfî'nin şairliği ve yazarlığı hakkında değerlendirme yapılmamıştır.
- Tezkiresinden bahsedilmiştir. Eserin *Kastamonu-nâme* olarak adlandırılarak alaya alındığından bahsedilmiş ancak Gelibolulu, buna katılmadığını beyan etmiştir.
- Müellif Gelibolulu Âlî'nin Latîfî hakkındaki genel kanaati olumludur.

7.2.4. Monla Âşık

Metin

Sâdât-ı 'Acemden mahrûse-i Burusada mütemekkin ve sâhib-i kâr u bâr ve nukûd-ı bî-şümâr idüğü müte'ayyin olan Seyyid Nizâmun oğludur ki nâmı Pîr Mehemmed ve târîh-i vilâdeti feyz-i ilâh ve 'Âşık lakabı ve mahlas-ı hakk-ı sarîhi idüğü kendünün bu beyti ile mü'eyyeddür.

Nazmuhû

Togaldan vaşfi ismine mutâbık

Güzeller mübtelâsı ya'nî 'Âşık

'Ulemâ-yı fihâm hizmetlerinde pûyân ve tahsîl-i 'ilm ü kemâlât tarîkında dâmen-der-miyân olup gerek hucurât-ı halvetde gerek Keşiş ağı gibi yaylat-ı nüzhetsimâtda keşiş ü kûşîşden hâlî olmayup şuglünde mücidd ü mükibb olmagla mümtâz-ı akrân oldu. Ya'nî ki ol 'asrun ehâlî-i 'izâmından şeyhül-islâm olan Muhyiddîn Efendi merhûmdan mülâzemeti ta'ayyün buldı. Pes te'sîr-i mahlas anı 'ışk-ı meh-rûyâna ehass ve 'uşşâk-ı âlûde-dâmânla seyr ü sülûka mahtass klup her zamân bir gül-'izârun vaşfında bülbül-i nâlân olmakdan hâli degül idi. Belki her ân meclis-i üns ü kenârından bir mû-miyân-ı lâle-ruhsârun zevk u safâ behresini bulmakdan hâli degül idi. Bu hakîr ya'nî mü'ellif-i kesîrüt-taksîr sene erba'a ve seb'în hudûdunda ba'z-ı hidemât-ı şehriyârî edâsına teveccühle şehr-i Üskübe ugradum. Mevlânâ 'Âşıkı anda kâdî ve 'âmme-i halâyıkı ahlâk-ı hasenesinde râzî nihâyet Kâse-bâz Mehemmed-nâm ma'sûk-ı ser-âmedün da'vâ-yı 'ışkında mütekâdî husûsâ 'âşıkı ol şâhid-i sîm-sa'ide nakd-i dili teslîmde ve ol hûb-rûy-ı fâyıkı anı sadrına alup sâ'ir 'uşşâkdan takdîmde müterâzî buldum. Bu mahlas-ı ahkeri istikbâl idüp üç gün 'ale't-tevâlî ziyâfet itdi. Ve câmi pâresini bir dirlükle behremend itmek husûsunda küllî minnet idüp ba'z-ı akmişe ve ıskarlatdan gayri sîm-i hâmdan düzilme bir câm çekdi. Ve bir al varaka üstine bu kît'asını hatt-ı hûn-

âb ile yazdırup ol câm içine vaz' itdi. Gûyâ ki şarâb-ı gül-fâmla tolmuş bir sâgarı ol bezm içinde bizüm 'ışkımuza çekdi.

Min nazmihî

Ma'ârif ehl-i bezminün tamâmu

Fenâ nüzhetgehinde belki câmu

İçerler yâdun ile dost-kâmu

Kabûl it çekdi 'Âşık da bu hâli

Lâkin bize her mülâkât itdükçe şerm ü hicâbdan hâlî olmadı. Bâ'is nedür didükde semt-i i'tizâra mahlas buldı. 'Âkıbet râz-ı dilini beyân eyledi. Meş'aru's-su'arâsında bizi yazmayup tettebbu'ındaki kusûrını müş'ir sözler söyledi. Ya'nî ki niçe yıllar ashâb nazmun tettebbu'ında oldum.

Yine hâtîme-i kârda bir kaç gazel diyenleri yazmış kitâb te'lîf iden fuzalâ tercümesinde kendümi yanlışı buldum diyu zeyl-i i'tizâra teşebbüs idüp tekrâr kendü nüshasına der-kenâr ve ahvâl-i mü'ellefât u âsârumuzu icmâl üzre nakş ü nigâr itdi. Lâkin ol zamâne dek nice nüshası münteşir olup ekserinde bizüm zikrümüz bulnmamagla gafletine haml itdüklerini yâd itdükçe 'aklı başından gitdi.

El-kissa ehl-i 'ilm ü kemâl ve 'Âşık-pîşe vü şâhid-bâz-ı ricâl vicâhet yüzünden küseç ü 'abûs-timsâl ve beşâşet cihetinden gül-i handân gibi hayrül'âl bir seyyid-i lâzîmül'iclâl idi. Şakâyıkla müsemma olan tevârîh-i 'ulemânun bir tekmiilesini dahi bunlar bâz-pervâz-ı evc-i ma'ârif olmuşlardır. El-hak terâkib-i 'Arabîyye ile hûb-edâ itmişdür. Andan mâ'adâ ba'z-ı risâleleri ve 'Âşık u ma'sûkı beynindeki muhâkemeye mahsûs huçec sûretlerini inşâ itmişdür.

Cümlesi makbûl-i fühûl idüğü tahkîke yetmişdür.

TEZYİL:

Ashâb-ı fehm ü bekâ ve erbâb-ı fazl ü nühâ olanlara zâhirdür ki vilâyet-i Rûmda re's-i sene ve elfe gelince dörd kıt'a tezkire-i şu'arâ yazıldı. Yine bu cümleden ikinci 'add olunan Latîfî Tezkiresi gerek inşâ cihetinden gerek ta'yîn-i tevârîhle tettebbu' haysiyetinden müfid ü muhtasar görildi. Zîrâ ki cümleden evvel yazılan Tezkire-i Sehîdür hâlâ ki bâg u râz-ı nazm u nesre göre gûyâ ki hazân görmüş bir serv-i sehîdür. Sâni 'add olunan ki Mecmu'a-i Lâtîfidür bî-şübhe her varakı gül-berg-i tarî ve her mazmûnu bir nahl-i mevzûn-ı nev-berî mesâbesinde cümle tezkirelerini latîfidür. El-hak her asrun şu'arâsını izâh u beyân eylemişdür. Hiç bir ferde nisbet-i ta'assub eylemeyüp herkesün evsâfını güftârına göre 'ıyân itmişdür.

Hattâ ba'z-ı ashâb-ı garaz ki “*في قلوبهم مرض*”¹⁵ sırrına ma-sadaklardur ehl-i nazmun ekserini Kastamonulu yazmışdır. Vatan-ı mevlidin bilmediği hünerverleri kendüye hemşehrî ‘add itmek garazına sülûk itmişdür diyu ol derdmendi ta'n oklarına hedef eylediler. Ya'nî ki “*من صنف فقد استهدف*”¹⁶ mazmûnuna mazhar düşüp buldukların söylediler. Ammâ sâlik-i tezâkir ki ‘Âşıkun Meş'aru's-şu'arâsı idügi zâhirdür. Bilmediğini ke-mâ yenbagi vasf itmişdür. Ne ‘özl eylemiş ne hakdan ‘udûl itmek tarîkına gitmişdür. Hemân ‘aybı ehl-i nazm olmayan zurefâdan ba'zı kimesneleri münâsebetle kitâbına idhâlidir. Hâlâ ki andan maksûdı ri'âyet-i hakk-ı nân u nemekle nice âşinâlarının beyân-ı hâlidir. Feammâ tezkire-i çârümîn ki râbî'uhum menzilesine karîndür. Nakîr ü kıtmîr garâbet-i kelimât ve tetâbu'-ı izâfât ‘uyûbı ile zâhir ü mübeyyendür. Bir mecmu'a-i kesîrî'l-edâ ve kalîlî'l-ma'nâ idügi ma'lûm-ı ‘ukûl-i dûr-bîndür. Bu hakîr ol nüshayı ser-â-pâ gördüm. Nesh-efsûn u sehharîn gibi sıhhati mefsûh idüğün tahkîke ırgurdüm. Egerçi ki edâlarına bi hasbî'l-ırs mâlik olmuşdur. Yabandan degüldür. Kendü babamun münşe'âtı edâlarındandır diyu ahzına mütehâlik olmuşdur. Lâkin nice şâ'iri yerinden yurdundan dûr ve nice metâlî' u ebyâtı nâzımından mehcûr itdüğünden mâ'adâ müddet-i ‘ömrinde bir muhtasar beyte mâlik olan ‘ulemâyı ve ba'z-ı agniyâyı mücerred kendünün ebnâ-yı cinsinden olmağa ol eser-i menşûrda vasf ile evc-i süreyyâyı çıkarmışdır. Ma'a zâlik âsâr-ı mütenevvi'a ve te'lîfât-ı müteferri'a ve devâvîn-i mecmû'a vü resâ'il ve musannefât-ı matbu'a ashâbından olup fezâili hucetini kâdî-ı Eflâk olan Bircîs-i hikmet-celîs dest-i kabûl ile imzâ itdüğü efâzılı ve ma'ârifî temessükâtının sıhhatinde şuhûd-ı ‘udûl olan fühûl-i bî-'adîl hüsn-i telakkî ve ragbetle inhâ itdüğü fevâzılı medh itmedüğünden gayri kendü zu'munca kadh eylemişdür. Lâ-siyemmâ ekâbir-i şu'arânun ekserine kizb ü dîrûg iftirâsın idüp şu makûle kitâbum vardır didi ve yâhûd bu gazelleri kendünün ‘add idüp bana gönderdi nükteleri ile yazmışdır. Şu'arâdan Monlâ Zihnî ve ‘Akî nakl eylediler ki tezkiresinden ba'z-ı safhaları gözden geçürmüşler. Ekser-i sutûrında itrâ lafzını mükerrer bulup inşâsını tarâvetden hâlî görmüşler. Ya'nî ma'ârif-semîri elbette tahkîri ve çûb-ı hâmesi ve şikence elfâz-nâmesi ile takrîri mukayyed bulmuşlar. Gıbbe zâlik mecâlis-i ehâlîden birinde ol tezkire kırâ'at olunmuş. Zuhûrî-nâm bir sabî-i endek-şu'ûrî ifrâtlâ vasf idüp Perî-zâde dimekle ma'rûf bir perîdür. Ve ol vilâyeti envâr-ı ruhsâr-ı nâmdâr ile suzân eylemiş ol hittanub hûrşîd-i peykeridür diyu yazmış. A'lem olan Pîrî lafzı iken bi-gayr-ı yâ' perî sanup perî edâsı ile tenâsüb kâsd itmiş ve ruhsâr nâmdâr ile sıfatlayup bî-vech yanış yola gitmiş. Husûsâ peyker lafzı kâldur murâdîfi olup ekseriyâ temâmü'l-a'zâ olanlara itlâk olndüğünü bilememiş. Ve ba'z-ı nev-hevesler ki birer mahlasa intisâb ve berzah-ı cehâletden ol nâmla mahlas bulmağı iktitâb eylemişlerdür. Hâlâ ki mecmû'-ı mecmû'alar yoklansa ısgâyâ kâbil ve gayr-ı kâbil birer beytleri bulunmadüğünü şu'arâ-yı zamân tahkîk ü beyân itmişlerdür. Elbetde İbnü'l-Mühennâ nâmındaki

¹⁵ “Onların kalplerinde bir hastalık vardır.”

¹⁶ “Kim bir telifte bulunuyorsa muhakkak birilerini hedef alıyordu.”

Mevlânânun gibiler yazmışdur. Mahlasına şerik isnâd itmediği ancak Necâtî ile Zâtî kalmışdur. İntihâ kelâmuhumâ. (Mustafa İsen, 2017: 251)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir. Tezyil bölümüyle birlikte en uzun biyografilerden biri konumuna gelmiştir.
- Metinde diğer biyografilere nazaran dil biraz ağırlaşmış; üslup olarak da sanatlı bir söyleyiş kendini göstermiştir.
- Âşık Çelebi'nin şiir ve inşâda başarılı olduğundan söz edilmiştir.
- Tezkiresinden bahsedilmiştir. Tezkireki değerlendirmelerde taassup olmadığına, şiirlere göre tahlil yapıldığına vurgu yapılmıştır. "Tezkirelerin latîfidür." denilmiştir. Latîfi'nin yaptığı hatalara düşmediğinden söz edilmiştir. Ama olumsuz eleştiriler bir hayli fazladır. Gelibolulu Âlî, tezkirede yer almadığını ve bu durumu hak etmediğini belirtmiş, diğer eserlerde zikredildiğini de vurgulamıştır. Kullanılmayan kelimelere ilgi göstermesi ve çok sık tamlamalara başvurması eleştirilmiş, gereksiz kelime kullanımı ve kullanılan bu kelimelerin anlamlarının dar olması da yerilmiştir. Ancak bu kelimelerin, atalarının söz hazineleri olması ihtimaline karşı, bu durumun eleştirilemeyeceği de belirtilmiştir. Ulema ve bazı yüksek zümreli kimselere eserde imtiyazlı davranıldığından bahsedilmiş; acemi ve övgüyü hak etmeyen nice şairin gereksiz yere göklere çıkarılması eleştirilmiştir.
- Müellif Gelibolulu Âlî'nin Âşık Çelebi hakkındaki genel kanaati olumsuzdur.

7.2.5. Ahdî

Metin

Şems-i Bagdâdînin oğludur. İsm-i mâder-zâdı Ahmed ve şütür-gürbe eş'âr söylemede ser-âmed bir şahs idi. Sene sittîn ve tis'a mie hudûdında pâ-yı taht-ı Rûma geldi. On yıl mikdârı şu'arâ ahvâlini tettebbu'dan sonra sene ihdâ ve seb'inde 'ahd-i Selîm Han-ı sâni ve zamân-ı Süleymânîdeki ehl-i nazmuñ ahvâlini yazup nâmını Gülşen-i Şu'arâ kodı. Hattâ bir zamân 'Acemîliğini bilmedi. 'Acemîliği hâlinde şu'arâ-yı Rûm tezkiresin yazmaga ölçümlendi. Hadd-i zâtında ahlâkî latîf ve meskeneti haysiyetinden lâzimu't-ta'rif kimse idi. Sene erba'a ve tis'inde ki bu hakîr Bagdâd hazînesine defterdâr olup vardum. Ashâb-ı nazmdan otuz mikdârı şâ'ir kasâ'id ü târîh ü gazel sunup her birine "على ما هو المأمول والمقدور"¹⁷ ri'âyet itdüm. Mezbûr 'Ahdî dahi anlardan idi. Ve ol cümleñün ser-âmedi Monlâ Tarzî ve nev-heveslerden Rûhî bulunmuş idi. (Mustafa İsen, 2017: 260)

Tahlil

- Biyografiye -şairin kimliği (isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm), sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü- gibi farklı açılardan bakıldığında, yeterli bilginin olduğu görülmektedir.
- Metinde sade bir dil ve sade, süssüz bir anlatım kullanılmıştır.

¹⁷ "Arzu edilen ve elden geldiği ölçüde."

- Ahdî'nin şairliğine övgüde bulunulmuştur.
- Tezkiresinden bahsedilmiş, Acem olmasına rağmen Rum ilinde tezkire yazması takdirle karşılanmıştır.
- Müellif Gelibolulu Âlî'nin Ahdî hakkındaki genel kanaati olumludur.

Sonuç

Çalışmada, 16. yüzyılda kaleme alınmış Sehî Bey, Latîfi, Ahdî, Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, Beyânî ve Gelibolulu Âlî tezkireleri taranmış ve bu eserlerdeki “tezkireciler” tespit edilmiştir. Tespit edilen bu isimlerin tezkirelerdeki biyografileri verilmiştir. Biyografiler üzerinde sırasıyla;

- biyografilerdeki bilgilerin (şairin kimliği, isim, mekân, zaman, aile, evlilik, doğum-ölüm, sosyal ve kültürel ilişkileri, kişilik yapısı ve özellikleri, fiziksel durumu ve görünümü gibi farklı açılardan) yeterliği,

- metnin dili ve üslubu,

- müellifin biyografideki şahsın şairliği, yazarlığı hakkındaki beğenisi ve yergisi,

- müellifin biyografisini verdiği tezkirecinin tezkiresine ve tezkireciliğine dair görüşü,

- müellifin biyografisini verdiği şahsın şairliği, yazarlığı, tezkiresi, tezkireciliği hakkındaki yorumlarını dikkate alarak verilen olumlu/olumsuz değerlendirmeler,

bu beş farklı tema üzerinde, çıkarım ve tahlil yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, zikredilen 7 tezkire taranmış ve bu 7 tezkirede yer alan tezkirecilerin toplamdaki 28 biyografisi tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tahliller sonucu; 22 olumlu, 6 olumsuz değerlendirme yapıldığı görülmüştür. Bu değerlendirmelerden hareketle bir tablo hazırlanmıştır. Bu tabloda, tezkirede yer almayan tezkireciler “X” ile; şairliği, yazarlığı ve tezkireciliğiyle alakalı olumlu değerlendirme yapılan isimler “Olumlu” ile; hakkında olumsuz değerlendirme yapılan isimler de “Olumsuz” ile gösterilmiştir

Tezkireler Tezkireciler	Sehî Bey Tezkiresi	Latîfi Tezkiresi	Ahdî Tezkiresi	Âşık Çelebi Tezkiresi	Kınalızâde Tezkiresi	Beyânî Tezkiresi	Gelibolulu Âlî Tezkiresi
Sehî Bey	X	Olumsuz	X	Olumsuz	Olumlu	Olumlu	Olumlu
Latîfi	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Ahdî	X	X	X	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu
Âşık Çelebi	X	Olumlu	Olumlu	X	Olumlu	Olumlu	Olumsuz
Kınalızâde Hasan Çelebi	X	X	X	X	X	X	X
Beyânî	X	X	X	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu

Gelibolulu Âlî	X	X	Olumlu	X	Olumlu	Olumlu	X

“Olumlu” değerlendirmeye sahip şairlerin; şairlik, yazarlık, tezkire ve tezkirecilik yönlerinden başarılı oldukları için bu değerlendirmeye sahip oldukları, girişte ve tahlillerde izah edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, müspet yorum yapan tezkirecilerin birbirlerine “hoş-tab’ hevesmend ve eş’ârı hayli hoşça”, “fenn-i şîrde çok mümâreseti ve ‘ilm-i inşâda ziyâde kudreti”, “nazm-ı dilgüşâsı”, “fenn-i nazmda emîrül-kelâm”, “şîr ü inşâda bî-nazîr”, “selâkat-i tab’a ... mâlik”, “hoş-âyende inşâsı”, “şîrde dahu hayli kudreti”, “şu’arâ vü eslâfun ahvâl ü evsâfın muhkem tettebbu’ itmişdür”, “üstâdâne”, “fenn-i inşâda a’lâ şîrde a’lâdan a’lâdur”, “şûh u mergûb inşâ itmişdür” gibi sıfatlarla ve sözlerle iltifat ettiği görülmüştür.

Burada, “Olumsuz” değerlendirmeye sahip şairler hakkında, ayrı bir parantez açılmasının faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Sehî Bey, Latîfî tarafından *olumsuz* değerlendirilmiştir. Bunun sebebi olarak Sehî Bey’in şairliğinin yerilmesi, şiirinin bir lezzete sahip olmadığı yorumu ve Latîfî, eserini kaleme alırken Sehî Bey’in tezkiresinden haberdar olmasına rağmen bu eserden bahsetmemesi gösterilebilir.

Sehî Bey, Âşık Çelebi tarafından da *olumsuz* değerlendirilmiştir. Âşık Çelebi, başta Sehî Bey’in eserinin meşhur olduğunu söylemiş olsa da sonrasında Sehî’nin hünerli ve kıymetli insanları tespit edip değerlendirme noktasında gafil ve cahil olduğunu söylemiştir.

Latîfî, sırasıyla Ahdî, Âşık Çelebi ve Kınalızâde Hasan Çelebi tarafından *olumsuz* değerlendirilmiştir.

- *Ahdî’ye* göre; tezkiresi için ehilleri tarafından makbul görülmemesi ve eserinde taassupta bulunması,
- *Âşık Çelebi’ye* göre; şairlik ve yazarlığının iyi olmasına rağmen tezkirede olur olmadık herkesi Kastamonulu göstermesi, bunun sonucunda Kastamonî-nâme isminin tavsiyesi ve biyografileri kronolojik listeleme konusunda Âşık Çelebi’den fikir hırsızlığı yapması,
- *Kınalızâde’ye* göre; şairliği ve yazarlığı iyi olmaması; tezkiresinde inşâ ve belagatinin yetersiz olup tahlillerinin kötü olması, ayrıca işin erbabı tarafından esere Kastamonî-nâme isminin verilmesi,

Latîfî’nin *olumsuz* değerlendirilme sebepleridir.

Âşık Çelebi de Gelibolulu Âlî tezkiresinde *olumsuz* değerlendirilmiştir. Olumsuz değerlendirme sebebi olarak şu sebepler zikredilebilir: Âşık Çelebi’nin şiir ve inşâda başarılı olduğundan söz edilmesine rağmen Gelibolulu Âlî, Âşık Çelebi’nin tezkiresinde yer almadığını ve bunu hak etmediğini dile getirmiştir. Kullanılmayan kelimelere ilgi göstermesini, tamlamalara çok defa başvurmasını, gereksiz kelime kullanmasını ve kullandığı bu kelimelerin anlamlarının dar olmasını eleştirmiştir. Ayrıca, ulema ve bazı yüksek zümreli kimselerin eserde kayırdığını söylemiş; acemi ve övgüyü hak etmeyen nice şairin gereksiz yere övülmesini de yermiştir.

Gelibolulu Âlî, Âşık Çelebi'nin biyografisinin hemen ardına bir zeyl eklemiş ve burada kendi eserinden önce yazılmış dört tezkire hakkında yorumlarda bulunmuştur. Bu yorumlar, ayrı ayrı şekilde tezkirecilerin kendi biyografilerinde yer almadığı için çalışmamızda tezkirecilerin tahlil edildiği ilgili yerlerde Âlî'nin yorumları zikredilememiştir. Bu yüzden sonuç kısmında yer alması uygun görülen, -tezkirelere ait- yorumlar şu şekildedir:

- Latîfi tezkiresi için faydalı, kısa, öz ve tezkirelerin en latifi denilmiştir. Eserde şairlerin sadece şiirlerine göre değerlendirildiğinden ve böylelikle objektif davranıldığından ancak memleketi bilinmeyen şairler Kastamonulu yapıldığı için Latîfi'nin eleştiri oklarının hedefi olduğundan söz edilmiştir.

- Sehî Bey tezkiresinin bu türün ilk örneği olduğu zikredilmiş ancak eser, -eleştiri mahiyetinde- Sehî'nin mahlasıyla ilgi kurularak "hazan görmüş serv-i sehî"ye benzetilmiştir.

- Âşık Çelebi'nin bilgi sahibi olmadığı şairler hakkında yorumda bulunduğu ve ehl-i nazm olmayan kişileri eserine dâhil ettiğinden bahsedilmiştir.

- Kınalızâde Hasan Çelebi tezkiresi, garip kelimelerin bir arada kullanıldığı ve zincirleme tamlamaların çokluğuyla kusurlu bir eser olarak zikredilmiştir. Hasan Çelebi hakkında da babasının ismini kullanarak öne çıktığı ve eserinde ilmî değil irsî yakınlıklara dayalı değerlendirmeler yaptığı söylenmiştir. Müellifin büyük şairler hakkında doğru olmayan tespitlerde bulunduğu bahsedilmiş, ayrıca inşâsı da yetersiz bulunmuştur.

Sonuç olarak, meslektaşların genel manada birbirlerine karşı müspet yaklaştıkları; şiirlerinin, inşâlarının ve tezkirelerinin övüldüğü görülmüştür. Elbette bu noktada, "eleştirilme kaygısı", "objektif olamama" gibi nedenlerden de söz edilebilir. Lakin böyle bir iddianın da ispatı mümkün değildir. Olumsuz değerlendirilen tezkireci sayısı ise yekûn içinde yalnızca altıdır. Bu noktada da Âşık Çelebi'nin Latîfi'ye; Gelibolulu Âlî'nin de Âşık Çelebi'ye yaklaşımlarında kişisel sebeplerin objektif yorumları engellediğinden söz edilebilir. Diğer dört olumsuz değerlendirmede ise sadece eser üzerinden değerlendirme yapıldığı görülmüştür.

Ayrıca, tezkirecilerin tezkirelerde birbirlerine yaklaşımlarında ve birbirlerini değerlendirmelerinde, şairlik ve nâsirlik haricinde soyun, eğitim durumunun, mesleğin, çeşitli hüner ve kabiliyetlerin, zekânın, mizacın, ahlaki özelliklerin ve sosyal çevrenin etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Tezkirelerde Tezkireciler: 16. Yüzyıl Örneği" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Aysun Sungurhan. (2017a). *Beyânî Tezkiresi (Tezkiretü'ş-şu'arâ)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?o>
- Aysun Sungurhan. (2017b). *Tezkiretü'ş-Şuara*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?o>
- Ethem Cebecioğlu. (1997). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayınları.
- Ferit Devellioğlu. (1984). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Filiz Kılıç. (1998). *XVII Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Filiz Kılıç. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen <http://https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?o>
- Günay Kut. (1998). *Heşt Bihişt*. (Cilt. 17, ss. 273-274). İstanbul, *TDV İslâm Ansiklopedisi*.
- Harun Tolasa. (2002). *Sehî, Latîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Halûk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, & Turgut Karabey. (2017). *Heşt Bihişt*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?o&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=36B2CAFOE16EDE5739AAB6ABE9CD3CD3D712FF5863BD23295E87BB7F1EA9B3E9
- Mertol Tulum. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Mustafa İsen. (1999). *Latîfi Tezkiresi*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Mustafa İsen. (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?o>
- Mustafa İsen, Filiz Kılıç, İ. Hakkı Aksoyak, Aysun Sungurhan, & Mustafa Durmuş. (2011). *Şair Tezkireleri* (3. bs). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ömer Faruk Akün. (1988). *Ahdî*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Pervin Çapan. (1993). *18. yy. Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi*, Fırat Üniversitesi SBE - Doktora Tezi.
- Rıdvan Canım. (2018). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?o>

Süleyman Solmaz. (2018). *Ahdi ve Gülşen-i Şuara'sı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Geliş tarihi gönderen

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?o>

Süleyman Solmaz. (2012). *On Altıncı Yüzyıl Tezkirelerinde Şâirin Dünyası*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Extended Abstract

The most valuable treasure for human beings is experience. One of the easiest ways to gain experience is through works in the biography genre. The most basic and most important biography source of classical Turkish literature is poet biographies. While the genre of poet biographies emerged, some genres in Arabic literature helped to form this genre. Although this genre originated in Arabic literature, it was transferred to Turkish literature from Persian literature. The first example of poet biographies in Anatolian Turkish literature was written in the 16th century. The examples of this genre, which started with Sehi Bey, continued until the 20th century. In total, about 40 poets' biographies have been written.

According to their content, poet biographies draw attention mainly as biographical or anthological. In some works, biographical information was included more, while in others, the abundance of poetry samples attracted attention. Even in the works in which biographical information is predominantly included, there were never any artless, didactic texts. Since the authors of tedhkire were poets and artists at the same time, their works did not consist of only knowledge. In these works, artful utterance, use of beautiful language and wonderful styles attracted attention. In other words, as in the historical texts, there was not only the transfer of information, but the emphasis of art in the texts was felt.

It is an undoubted fact that biographies of poets and writers are included in biographies. In this study, it is aimed to draw attention to the biographers of tedhkires. Because it is thought that the perspectives of the tedhkires to their colleagues are a subject worth examining. Have the biographers given their colleagues privileges? Or are they jealous of each other? Trying to find answers to such questions has been one of the most important contributors while trying to write this article.

While analyzing the view of biographers towards biographers, a total of 5 different themes were emphasized. The texts were analyzed from 5 different angles. These are: Adequacy of biographies. Language and style of texts. Appreciation or satire on the poetic and authorship of the analyzed author. Opinion on the thesis of the analyzed author. And finally, positive or negative evaluation. While determining these themes, inspiration was taken from the articles written before this article.

In the study, 7 poet biographies written in the 16th century were examined. A total of 28 biographies were analyzed in these works. As a result of the analysis, 6 negative and 22 positive evaluations were found. As a result, biographers generally approached their colleagues positively. As a result, colleagues generally approached each other positively; It was seen that his poems, texts and tedhkires were praised. Of course, at this point, reasons such as "anxiety of criticism" and "not being objective" can be mentioned. However, such a claim cannot be proven.

In addition, it has been observed that ancestry, educational status, profession, various skills and abilities, intelligence, temperament, moral characteristics and social environment, apart from being a poet and prose, are effective in the biographers' approach to and evaluation of each other in biographies.

